

СЛОВО

Без мови немає нації!



Просвіта

ВСЕУКРАЇНСЬКИЙ КУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ ТИЖНЕВИК

44 (992), 1—7 листопада 2018



Фото надано прес-центром Національного педагогічного університету ім. М. Драгоманова

VIVAT ACADEMIA! VIVANT PROFESSORES!

Микола ЦИМБАЛЮК

Нових членів драгоманівської громади представляв ректор Національного педагогічного університету професор Віктор Андрущенко. Він, зокрема, у короткій промові зазначив, що новоспечені почесні професор і доктор — люди різні за спеціальністю і родом діяльності, але їх об'єднав один університет, одна спільна справа, над якою ми всі невтомно працюємо і працюватимемо надалі: розвиток університету, підтримка студентів і процвітання держави.

Почесні звання, як оголосив проректор з наукової роботи професор Григорій Торбін, було присуджено Вченою радою університету за вагомий внесок у становлення та зміцнення української державності, розвиток національної культури, виховання молодого покоління патріотів України, плідну роботу очолюваних ними організацій та активну громадську діяльність.

Виступаючи, згідно з урочистим церемоніалом, промовою новообраний почесний доктор НПУ ім. М. Драгоманова, голова Товариства “Просвіта”, відомий український громадський діяч, академік Академії вищої школи, письменник, заслужений діяч мистецтв України, шеф-редактор газети “Слово Просвіти”, секретар НСПУ, лауреат Шевченківської премії України Павло МОВЧАН сказав:

— Коли мене запитали (за традицією перед врученням диплома хор виконував пісню на вибір новообраного доктора — “Ре-

минулого четверга слова давнього студентського гімну особливо врочисто і піднесено звучали у стінах Національного педагогічного університету ім. Михайла Драгоманова. Тут, у залі засідань Вченої ради в присутності викладачів, студентів і гостей відбулася церемонія вручення дипломів “Почесний професор” і “Почесний доктор” новообраним найшановнішим членам університетського братства. В академічні мантиї студенти облачили відомі громадсько-політичних і високопрофесійних діячів, які не один десяток років самовіддано працюють на ниві української освіти і культури. Це генеральний директор Генеральної дирекції з обслуговування іноземних представництв Павло Кривонос і голова Всеукраїнського товариства “Просвіта” ім. Тараса Шевченка, народний депутат України I-VI скликань Павло МОВЧАН.

ве та стогне Дніпр широкий” — Авт.), яку б я хотів почути мелодію, то вибрав саме цю, за якою визначаюся: чи я ще живий, чи в мені вже багато що вмерло. Бо коли слухаю ці слова і музику, то відчуваю, що такий текст міг сотворити тільки Всевишній. Це свята правда! І щоразу, коли я її чую, у мене в душі піднімається буря: я ще живий! І ця мелодія, і ці слова нас пробуджують, наповнюють силою нескореного духу, спонукаючи досягнути і усвідомити нашу сутність на цій землі.

Є в науці така категорія, як космологос. Це коли слово співвіднесено з космосом, адже нація не формується сама по собі і не залежить сама від себе. Вона формується і залежить від двох чинників: від неба і землі. Ви знаєте, що в гірських націй слово насичене приголосними, там відчуваються гори, потоки, зумовлені ландшафтом, все... Ми, українці, маємо колосальний мелос, і

він сьогодні присутній у цій залі. Ми маємо колосально багату мову, розроблену тисячоліттями, хоча впродовж століть не одне покоління було відлучене від неї. Тривалий час мені випало жити і працювати серед чужих людей, у чужій державі. Ми всі були відчужені від рідного, ми всі були розірвані, й слово було єдиною силою, що нас об'єднувало. Слово обожене і є посередником між небом і землею, тобто між людьми і Богом. А носіями свого слова є ми, українці. Кожен із нас рано чи пізно замислюється: чому ми українці, чому ми успадкували саме українську мову, вшануємо свої звичаї, маємо власну історію? Ми не є самі по собі самопохідні. У нас є програма, задана згори. Зрештою, у кожного етносу є своя програма. І ми зобов'язані її виконувати, тобто — бути собою, бути українцями...

Закінчення на стор. 3

“ПРОСВІТА” В ІСТОРІЇ І СЬОГОДЕННІ



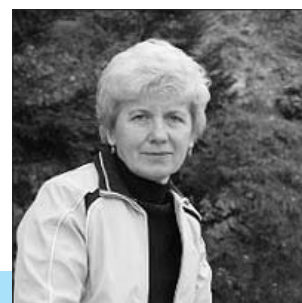
2-6

ЧИТАЦЬКЕ ВІЧЕ



8-9

НОВІ ПОЕЗІЇ ОЛЬГИ ЯВОРСЬКОЇ



11

ПРОСВІТЯНСЬКА РОДИНА РЕБРИКІВ



12

МИТЕЦЬКЕ ЖИТТЯ ДЕРЖАВИ



14-15



Євген БУКЕТ,
голова Київського ОО ВУТ “Про-
світа” ім. Т. Шевченка

Продовження. Поч. у ч. 43 за 2018

«Просвіта» Київщини: загартовані традицією боротьби

За радянської влади

Після приходу більшовиків “Просвіта” почувалася дуже непевно через невизначеність ставлення до неї органів радянської влади та початку репресій щодо інших подібних товариств. Але через масовість Товариства більшовики не ризикнули одразу його знищувати. 1920 року почався процес “радянзації” “Просвіти”. 12 липня 1920 р. політбюро ЦК КП(б)У ухвалило постанову “Про “Просвіти”, в якій ставилося завдання їх “одержавлення” шляхом ухвалення нових Статутів, а в разі неможливості досягти цього — ліквідації. За новим Статутом — мета діяльності товариства “Просвіта” “шляхом широкої культурно-освітньої праці серед населення поширювати соціалістичну культуру на підвалинах широкої самодіяльності трудових мас України”.

У справі про діяльність “Просвіти” в Обухівській волості, що зберігається у Державному архіві Київської області, є супровідний документ до “зразкового Статуту” за підписом наркомосвіти Григорія Гринька, адресований “всім губнаросвітам”. У ньому пропонували вжити заходів, щоб:

1. Зорганізувати діяльність товариств “Просвіта” згідно з наданим зразковим Статутом, усім надати повне державне утримання.

2. Внести цілком нові “Просвіти” в сітку державних культурно-просвітніх установ і надати повне державне утримання.

3. “Просвіти”, котрі упорно стоять на шляху контрреволюції і бойового націоналізму, не піддаючись впливу відділів народосвіт, треба поступово, але рішуче ліквідувати.

4. Подбати, аби в кожній “Просвіті” були люди з тривкими пролетарськими поглядами, під доглядом і впливом яких проводилася праця “Просвіти” і наближення “Просвіти” до відділів народосвіти”.

“Просвіти”, що погоджувалися на умови влади, вбачали в них можливість допомоги українському народові в культурному й духовному зростанні. У Тарашанському повіті Політосвіта проводила реєстрацію “Просвіти” та культурно-освітніх гуртків, активно співпрацюючи з ними. Особливо активно “Просвіти” проводили роботу з розвитку освіти, зокрема позашкільної, в Київському повіті.

У Київській губернії на 1 квітня 1921 року було “пролетаризовано” 21 “Просвіту” у Радомисльському повіті, 24 — у Білоцерківському, 30 — у Сквирському, 40 — у Бердичівському, 7 — у Київському, 19 — у Уманському, 12 — у Тарашанському, 72 — у Звенигородському.

Збереглася статистика кількості “Просвіти” по волостях Переяславського повіту Полтавської губернії. У Дем’янській волості з двох чинних була одна “пролетарська”, у Студенківській — з 7 — 2, у Помокльській — з 2 — 1, у Пашанській — з 3 — 2, у Березанській — з 3 — 1, у Лехнівській — з 4 — 1, у Скопечській — з 4 — 1. У Переяславській (5

“Просвіт”), Ерківській (4), Хоцьківській (4), Бориспільській (1), Іванівській (1), Рогозівській (2), Вороньківській (2), Войтівській (3), Баришівській (4) волостях не було жодної просвітянської організації, яка перейшла на новий радянський Статут.

Товариства “Просвіта” Київщини накреслили широкий план діяльності: запросили інструкторів для організації народних хорів, улаштування спектаклів у селах, народних будинків, музеїв тощо. Однак повністю перебудувати характер діяльності товариств “Просвіта” радянській владі так і не вдалося. Вони продовжували тяжити до традицій, започаткованих Київською “Просвітою” 1906 року, якісно і кількісно продовжених у добу визвольних змагань. 1921 року видатний композитор і громадський діяч Кирило Григорович Стеценко зібрав окружний з’їзд “Просвіт” Фастівщини, на якому обговорювалися питання організації просвітянської роботи у краї за зразком діяльності Веприківського Товариства “Просвіта”. А наприкінці квітня 1922 року активну участь в організації похорон К. Стеценка у Веприку взяли Веприцьке (представники — Грицай і Грицаєнко) і Козичанське (голова — священник Борченко) товариства “Просвіта”.

У Київській окрузі 1922 року було 176 “Просвіт” і 24 хати-читальні, а в 1923-му — 73 і 26 відповідно. Прогнозовано, радянська влада вдалася до закриття “Про-

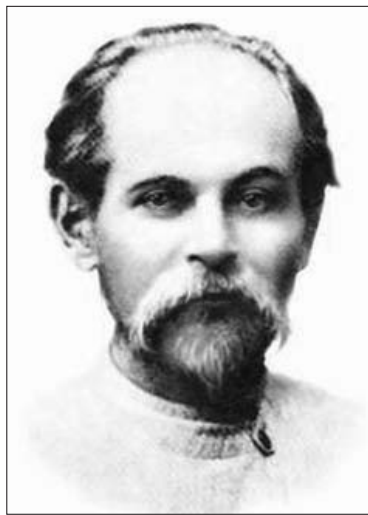


світ”, мотивуючи це тим, що вони були осередками буржуазного націоналізму. Вже до 1925 року всі “Просвіти” на Київщині були або ліквідовані, або перетворені на фабрично-заводські клуби, сільбуду, курси лікнепу, вечірні школи, народні дома, хати-читальні.

Подекуди, товариство перейшло в підпілля. Про це дізнаємося із кримінальних справ репресованих у 1930-ті роки колишніх членів Товариства. Дефакто весь антирадянський рух у 1920–1930-ті рр. підживлювався просвітянськими ідеями, літературою, яку зберігали вдома і поширювали просвітяни.

“Просвіта” на Київщині під час гітлерівської окупації

Тож не дивно, що від початку німецько-радянської війни, 1941 року на окупованих територіях почали гуртуватися ентузіасти із середовища української інтелігенції. На виснажених колективізацією, Голодомором і сталінськими репресіями землях у перші дні після прибуття армії Вермахту жевріла надія на відновлення нормального життя, зо-



Кирило Стеценко

крема й національного. Одним із перших під час гітлерівської окупації України відновило свою діяльність товариство “Просвіта”.

У Тарашанському районі “Просвіту” було відроджено в 20-х числах листопада 1941 року зусиллями вчителів і духовенства. Дмитро Волинець у місцевій газеті “Відродження” (№ 26 від 21 грудня 1941 року) писав: “Великі надії по згуртуванню нації ми покладаємо на культурно-просвітянську роботу, яку зараз вже розпочато “Просвітою” і в нашому Тарашанському районі. Так в с. Лук’янівці ця організація вже зараз розгорнула широко масово-культурницьку роботу. Хор під керівництвом панотця Куликівського вивчив ряд українських пісень, готується п’єса з життя українців. В селі також найближчим часом буде зроблена доповідь про славне минуле нашого краю. Ця, на перший погляд, незначна і буденна робота в дійсності зараз має таку вагу, значення якої трудно переоцінити. Перед українською інтелігенцією стоять почесні і відповідальні завдання — очолити широкі українські маси в їх русі вперед, кропіливо і щоденно підносити

їх національну свідомість, виконувати справжніх патріотів своєї України. Без здійснення цього відродження нації залишиться пустою фразою. Або ми зуміємо, зібравши сили, втілити ці завдання в життя — і тоді знову вернеться давня слава України, або ми це не здійснимо — і тоді Україна залишиться напризволяще”.

Приблизно в той же час була частково відновлена просвітянська мережа на Бориспільщині. Районна газета “Українське життя” періодично друкувала матеріали про роботу товариства. Започатковано “Просвіти” в Борисполі, Воронькові й Гнідині. На кушових вчительських зборах, які відбулися 15 листопада 1941 року, розглянуто питання про організацію товариств “Просвіта” по всіх селах Бориспільського району. Ця справа була доручена активу вчителів. На сільських зборах просвітян планувалося обрати делегатів “на районну конференцію для обрання Районової Ради товариства “Просвіта” (“Українське життя”, № 13 за 21 листопада 1941 року). При Бориспільському товаристві “Просвіта” діяла капе-

ла бандуристів під керівництвом С. М. Яцюти, що повсюдно збирала повні зали, а при Вороньківській “Просвіті” працювали співочий, музичний і драматичний гуртки та фізкультурно-юнацька організація “Січ”. 1942 року окупанти розстріляли керівника Бориспільської “Просвіти” Якова Вакуловича Колоса і діяльність “Просвіт” у районі припинили.

На широкоформатну співпрацю з окупаційною владою пішла створена 1 жовтня 1941 року Фастівська “Просвіта”. Це дозволило їй легально існувати до 1943 року. Очолював організацію місцевий вчитель, член ОУН(м) Олександр Цимбал. Газети Райкомісаріату Україна регулярно інформували читачів про діяльність Фастівської “Просвіти”: “Цей культурний заклад за недовгий час цілком себе виправдав. “Просвіта” організувала гуртки: драматичний, хоровий, музичний, художній, спортивний, духовий оркестр, в яких беруть участь понад 150 осіб. Велику роботу проробив художній гурток. В багатьох районних установах можна побачити його роботу: художні картини, портрети, зокрема прекрасне оформлення Собору, малювання ікон тощо” (“Нове українське слово”, № 92 від 24 квітня 1942 року).

“Театр ім. Стеценка переповнений людьми, що після праці прийшли сюди відпочити. Сьогодні концерт. Фастівська “Просвіта”, що об’єднує до 200 українців, на чолі з паном Ол. Цимбалом, розуміє, що в час великої відбудови і культурна праця мусять стояти на високому рівні. Під керівництвом “Просвіти” у Фастові працює професійний театр (худ. керівник п. Семенів), у репертуарі якого “Степовий гість” Б. Грінченка, “Хмара” В. Суходольського та інші. Існує також самодіяльний український драматичний театр під керівництвом п. Гайдука. Також є дитячий театр із хоровою, хореографічною та драматичною секціями. Тут часто діти від 4 до 12 літ виступають з декламацією творів Шевченка, Олеся, дають дитячі вистави, що мають великий успіх у глядачів. При “Просвіті” існує духовий оркестр та хор, якими керує п. Голловко. “Просвіта”, будуючи свою роботу в погодженні з німецькою владою, допомагає нашим визволителям всіма силами. Вона влаштовує спеціальні концерти, вистави для німецьких вояків. Нещодавно “Просвіта” внесла біля 10 тисяч карбованців, виручених за вистави, на користь німецького Червоного Хреста. Місцева влада іде назустріч “Просвіті”. Тепер стало можливим у Фастові утворити дитячий садок на 120 дітей робітників. Відкрито курси німецької мови та курси по підготовці до вступу в інститут. При заводі ім. Грушевського організована ремісничка школа. Вихованню молоді в “Просвіті”, що розгорнула свою роботу і в селах, приділяється багато уваги. Цим питанням займається особливо багато учителька п. Ю. К. Товстик. Всі з гордістю можуть похвалитись, що в них росте здібний молодий композитор Анастолій Гарчинський, молода учениця-художниця Куть. Панну Ніну Петрунську, що їде вчитися до консерваторії, “Просвіта” забез-

печує стипендією. Тепер “Просвіта” зайнята організацією музею та виставки промисловості і сільського господарства Фастівщини. Так енергійно і завзято працюють українці відбудованого Фастова” (“Васильківські вісті”, № 54 від 6 вересня 1942 року).

“Думка організувати національний український музей у Хвастові виникла навесні минулого 1942 року серед свідомої інтелігенції, яка гуртується навколо місцевої “Просвіти”. Склався музейний комітет з головою “Просвіти” на чолі і, одержавши дозвіл од місцевої влади, приступив до роботи. Матеріальна база музею — лише громадські фонди, які складаються з добровільних пожертв та регулярних членських внесків.

Музей складається з двох відділів: історичного та краєзнавчого. Краєзнавчий відділ має завдання вивчати флору і фауну країни, її природні багатства, виробничі ресурси, промисловість, етнографію, побут. В основу цього відділу покладено чимало експонатів, які залишилися після осінньої виставки сільського господарства і промисловості Хвастівщини, організо-



Євген Букет
НАРИСИ З ІСТОРІЇ
КІЇВСЬКОЇ “ПРОСВІТИ”

ваної музейним комітетом. Історичний відділ має на меті вивчати і популяризувати історію України взагалі, Хвастові та Хвастівського району зокрема. В цьому відділі особливо багато працює член музейного комітету вчений археолог В. Стефанович, який вже запланував низку археологічних розкопок в околицях Хвастова, багатих на історичне минуле. Підвалини історичного відділу вже покладено, але кількість експонатів ще дуже обмежена. Палеоліт представлений лише в малюнках; з неоліту є дещо цінне з таких експонатів, як посуда, зброя, знаряддя (Трипільська культура). Недостатньо представлена козачка доба, а також і новітня історія, боротьба України за визволення і культурне життя. Зате музей має цінні матеріали до характеристик життя і творчості славних наших композиторів К. Стеценка і М. Лисенка. Є чимало унікальних матеріалів, що їх передали сини покійних композиторів. Незабаром до музею мають прийти матеріали до характеристики творчості Д. Леонтівича” (“Донецкий вестник”, № 22 від 7 січня 1943 року).

Фастівська “Просвіта”, краєзнавчий музей та інші створені нею осередки культури припинили діяльність восени 1943 року, після зайняття Фастівщини радянськими військами. Олександр Цимбал пішов разом із відступаючими німцями, його подальша доля невідома.

Далі буде.



Георгій ЛУК'ЯНЧУК

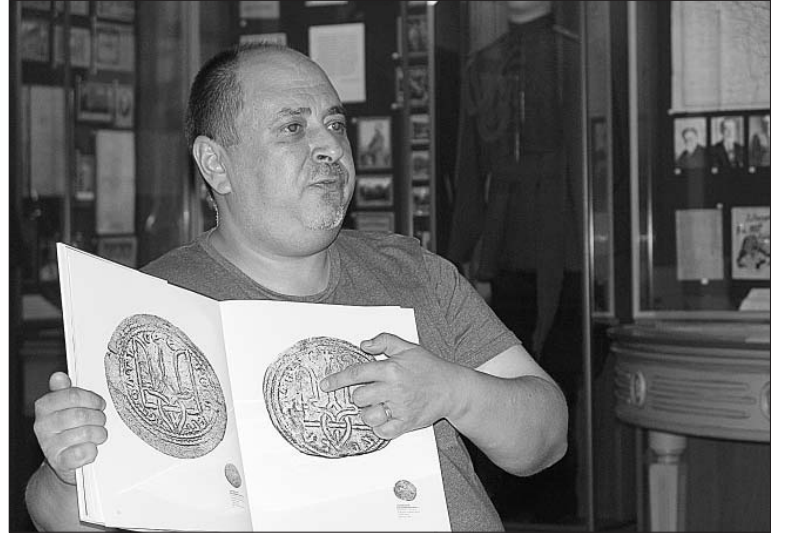
125-річчя Геральдмейстера Української революції

У Музеї Української революції 1917–1921 років відбувся круглий стіл, присвячений 100-річчю УНР та 125-річчю від дня народження визначного митця, одного з найвідоміших дослідників української символіки Миколи Битинського (1893–1972). Проекти великого, середнього, малого гербів України, прапорів і печаток, корогів, низки нагород Української Народної Республіки, серед яких — хрест Симона Петлюри та Воєнний хрест, таблиці військових одностроїв, численні мистецькі праці, зокрема “Альбом гербів українських земель” — далеко не повний перелік творів відомого геральдиста.

сав: “Без огляду на загадковість і нез'ясованість походження та річового значення тризуба, цей український найстаріший знак має для нас незвичайно високу історичну і геральдичну вартість. Найбільша вага його і цінність полягає саме в тому, що той тризуб, як князівський і володарський родовий знак, мав певну внутрішню традиційну сталість, а найголовніше — був уже в найдавніших часах знаком нашої Київської Держави”. Дослідники зазначають, що Микола Битинський, створюючи проекти великого, середнього і малого гербів України, спирається на геральдичні традиції, що з давніх-давен існували на наших теренах. Богдан Завітій, демонструючи твори геральдиста, підкреслює, що у проекті великого герба Битинського синій щит із золотим тризубом опертий на орденський ланцюг та складені навхрест бунчук і золоту корогву з хрестом. Щитотримачами тут виступають київський архан-

гел Михаїл та галицький золотий лев у короні.

Довкола, на вінку із дубового і лаврового листа, автор розміщує п'ять щитів, на яких 29 гербів. На першому, що символізує Правобережжя, поєднані символи Київщини, Волині, Поділля, Брацлавщини, Берестейщини, Херсонщини, Бессарабії і Холмщини. На другому щиті — Лівобережжя з гербами Гетьманщини, Переяславщини, Чернігівщини, Запоріжжя, Таврії з Кримом, Слобожанщини, Сіверщини і Стародубщини. Третій щит символізував Західну Україну — Галицьку, Львівську, Белзьку, Жидачівську й інші землі, Буковину. Четвертий щит — Закарпаття, п'ятий — Кубань. Фактично великий герб роботи Геральдмейстера Української революції символізує Соборність усіх українських земель, які, на превеликий жаль, через історичні обставини так і не стали на сьогодні невід'ємною частиною території сучасної української держави...



Богдан Завітій презентує альбом “НАШ ГЕРБ. Українські символи від княжих часів до сьогодення”

У варіанті середнього герба, виданого у Відні 1940-го як “Соборний герб України”, Микола Битинський навколо тризуба подає вже шість щитів, що мали символізувати єдність українських земель. У своїх роботах геральдист особливо місце відводить київському архангелові та галицькому леву, бо “ці два герби і справді найчастіш у нас уживаються практично, і тому, що вони після тризуба займають найвищі значущі позиції геральдичної ієрархії в ряді всіх наших національних емблем, як особливо важливі символи двох історичних географічно-політично-культурних центрів України — Наддні-

прящини (Києва) і Галичини (Львова)”.

У роботах Миколи Битинського бачимо глобальний ідеологічний фундамент. Тризуб обростає великим змістом, у ньому бачимо глибоку історичну логіку і держави, і нації, — наголосив доктор історичних наук Юрій Савчук, виступаючи на круглому столі, присвяченому 100-річчю УНР та 125-річчю від дня народження визначного митця. Історики зазначають, що якби не було митця, котрий у своїх роботах намагався розвинути ідею соборності українських історичних земель, то не було б і міцного містка між УНР і сучасною Україною.

Журавлиний спів побратимів з Криму

Людмила ЧУПАК

Нещодавно в центральну бібліотеку Білої Церкви завітали письменники з Криму Галина Литовченко, Віктор Стус, Єва Пономаренко, Анатолій Потієнко. Вони уродженці Київської, Запорізької, Житомирської та Чернігівської областей, але проживають і працюють у Криму. Членами НСПУ стали завдог до анексії півострова, кожен із них має великий творчий доробок: поетичні збірки, історичні романи, драматичні твори. Організатори зустрічі — голова Білоцерківської “Просвіти” Костянтин Климчук і головний редактор видавництва “Час Змін Інформ” Тетяна Виговська.

Присутні на зустрічі були вражені розповідями гостей про літературне життя Криму, переслідування української мови і книги. Тому кримці змушені друкувати свої твори в Україні й таємно перевозити їх на півострів, щоб подарувати знайомим і друзям, але й це не без ризиків. Так, Єва Пономаренко, яка кілька років тому отримала нагороду за патріотич-

не виховання молоді від командувача Військово-морських сил ЗС України, стоїть на обліку в ФСБ Росії, куди часто її запрошують на допити. Але це не лякає хоробру жінку, вона пише гарні вірші лише українською мовою і розповсюджує їх серед молоді.

Під час зустрічі презентували поетичну збірку Галини Литовченко “Зібрані розсипи”, яку нещодавно видали у Білоцерківському видавництві “Час Змін Інформ”. Вірші авторки пронизані любов'ю до України, вболіваннями за долю Криму і Донбасу, наших захисників.

Депутат міської ради Юрій Петрик і видавець, журналіст і волонтер Костянтин Климчук висловили думку, що кримські письменники роблять усе для того, щоб у Криму звучала українська мова й читали українську книгу. З ними погодилися і учасники заходу. Письменники з Криму щедро обдарували міську бібліотеку. Тепер кожен охочий може прийти в книгозбірню й отримати насолоду від творчості людей, доля яких пов'язана з півостровом.



Павло ДІНЕЦЬ
Фото автора

3 22 жовтня видатний український мандрівник, наш земляк Сергій Гордієнко знову в дорозі. Цього разу він на своєму одномісному морському каяку вирушив у тренувальний похід Дніпром (річкою): від Дніпра (міста) до Києва.

Цю подорож він запланував у рамках підготовки до чергової великої експедиції — “Середземно-морський континуум”. Її маршрут проляже Європою — і водою (на каякові), і суходолом — від Києва до Барселони (водою: Дніпром, морями Чорним й Середземним) і назад: спершу суходолом (з Іспанії через Францію, Швейцарію, Італію, Австрію), а потім знову водою — Дунаєм через Австрію, Угорщину, Сербію, Румунію в Чорне море й Дніпром — до Києва.

Старт цієї надзвичайно цікавої й складної мандрівки, яку до Сергія Гордієнка ще ніхто таким методом не здійснював, заплановано на березень 2019 року, а фініш — на червень 2020-го.

Зараз же, під час цього тре-

• УТОЧНЮЄМО!

Доброго дня, шановна редакціє! Мене звать Леся Пискор, працюю ученим секретарем Національного музею народного мистецтва Гуцульщини та Покуття імені Йосафата Кобринського у Коломиї. У газеті “Слово Просвіти” 39 (987), 27 вересня—3 жовтня 2018р. опубліковано статтю Ольги Бойчук “Заради Бога і народу”, в якій використані фотографії та матеріали з моєї статті “Маловідомі сторінки біографії греко-католицького священника Павла Витвицького-Васильковича та його колекція творів народного мистецтва у збірці Національного музею”, яка надрукована у збірнику матеріалів XXI Міжнародної наукової кон-

До студентів на лекції — на каяку 450 кілометрів Дніпром!

нурального походу, Сергій Іванович у кожному селі й містечку, де зупинитиметься на перепочинок, зустрічатиметься з місцевими школярами й шанувальниками здорового образу життя, читатиме для них лекції з історії й краєзнавства Подніпров'я, географії й біології, ділитиметься секретами досвідченого мисливця й рибалки.

А по завершенні мандрівки Сергій Гордієнко на певний час залишиться у столиці, де на доцента Київського університету туризму, економіки і права чекають його студенти. Сергій Іванович прочитає для них лекції зі свого унікального авторського спецкурсу з психології виживання людини в екстремальних умовах.

Довідка “СП”

Сергій Іванович ГОРДІЄНКО (нар. 30 січня 1958 р.) — професійний мандрівник, полярник, науковець-дослідник, дійсний член Українського географічного товариства й почесний член На-



ціонального географічного товариства США. Першим в історії встановив Державний Прапор України на Північному полюсі (1995 року). В складі першої української антарктичної експедиції (1996) здійснив цим суворим континентом унікальний 1000-кілометровий перехід. Учений-дослідник зробив в Антарктиді кілька відкриттів (географічних та біологічних). І це неповний список його унікальних досягнень, про які ЗМІ повідомляли під рубрикою “Вперше в історії”.

Він уже пройшов в експедиціях (суходолом і водою) близько 100 тис. км.

До відома редакції і читачів

ференції у рамках XXIV Міжнародного гуцульського фестивалю “Український феномен Гуцульщини: національний та європейський контексти.”, Коломия: “Вік”, 2017, С. 194—199. Також стаття опублікована на офіційному сайті Національного музею народного мистецтва Гуцульщини та Покуття імені Й. Кобринського <http://hutsul.museum/museum/articles/vytvytskyy-article/>

До статті додані фотографії, зібрані мною під час опрацювання цього матеріалу. Мене як автора обурює, чому використані з моєї публікації фотографії, а також опрацьовані мною біографічні дані про о. Витвицько-

го-Васильковича подані у статті Ольги Бойчук без належного посилання на мою публікацію. Це є прямим порушенням авторського права, про що зазначено на музейному сайті. © Національний музей народного мистецтва Гуцульщини та Покуття ім. Й. Кобринського, 2009—2018.

Всі матеріали сайту (тексти, фото та інші медіа) є об'єктами авторського права.

Будь-яка публікація чи інше розповсюдження матеріалів без письмової згоди дирекції Музею суворо заборонені.

<http://hutsul.museum/>

3 повагою, Леся Пискор



«Слово Просвіти» у Facebook



Нещодавно на сторінці газети «Слово Просвіти» у Facebook ми провели розіграш книжок-подарунків — 3 примірники ошатного видання «Кобзаря» до 150-річчя заснування Товариства «Просвіта». Нагадаємо, що книжку надруковано відповідно до Ухвали Центрального правління ГО «ВУТ «Просвіта» імені Тараса Шевченка» № 4 від 7.05.2018 р. «Про видання «Кобзаря» Тараса Шевченка за народні кошти». Зокрема пожертвування внесли: добродійка Марія Свінціцька, члени ЦП «Просвіти»: Павло Мовчан, Микола Несерчук, Любов Голота, Георгій Філіпчук, Ярема

Гоян, Василь Клічак, Володимир Кметик, Леонід Мужук, Олександр Пономарів, Кирило Стеценко, Петро Вольвач, Іван Заєць, Юрій Гандзюк, Микола Тимошик, Микола Цимбалюк, а також член Головної Ради «Просвіти» Микола Голомша.

Участь у розіграші взяла 145 читачів Facebook. Однією зі щасливиць стала львів'янка Марія Попеляста, яка отримала цей подарунок від Центрального правління ВУТ «Просвіта» імені Тараса Шевченка, а бандероль відкрила її донька Юлія, якій цього дня виповнилося 8 років.

Вітаємо!

Не тільки вогнепальною автоматичною — а ще талановито — й поетичною!

Павло КОЗИНИЙ
Фото автора

Нещодавно у Києві, в Центральному будинку офіцерів Збройних сил України, відбулося урочисте нагородження лауреатів II Всеукраїнського поетичного конкурсу серед учасників АТО і волонтерів «Свою Україну любіть».

Організатори цих літературних змагань — Всеукраїнський благодійний культурно-науковий фонд ім. Т. Г. Шевченка за підтримки Міністерства оборони України та НСПУ цього року визначили шістьох переможців: Дмитра Василенка, Анастасію Дніпровську, Олега Сидоренка, Сергія Сіваченка, Володимира Тимчука, Андрія Швеця.

На цьому ж заході лауреатам першого конкурсу Олександр Гончаренку, Валерію Демиденку, Сергію Водяному, Світлані Корневій,

Петрові й Павлові Дінцям, котрі перемогли 2017 року, вручили авторські примірники збірки їхніх поезій під назвою «Захалавна книжка захисника України» (наслідуючи назву саморобних зшитків, які робив на засланні великий Кобзар для запису своїх творів).

Своєрідною духовною естафетою стали виступи переможців обох конкурсів: перед кількома сотнями курсантів столичних військових вишів вони прочитали свої найкращі вірші. Привітали поетів своїми виступами бандурист із Лубен Віталій Мороз і київський гурт «НЕЗАБУТИ».

Головна натхненниця цього проекту, президент Фонду ім. Т. Г. Шевченка, праправнучка Кобзаря по сестрі Катерині, письменниця Людмила Красицька оголосила, що наступного року на конкурс можна буде подати і прозові твори.



Василь ВЕРБЕЦЬКИЙ,
член НСЖУ, Вінницька обл.
Фото автора

Ще у ранньому дитинстві хлопчик відчув потяг до малювання, тож після закінчення школи вступив до Вишницького училища прикладного мистецтва. Дивовижна краса буковинських Карпат надихнула юнака на поетичну творчість, на створення пісень, які швидко стали популярними. Його «Сніжинки», «У Карпатах ходить осінь», «Ти прийди в синю ніч», «Незрівняний світ краси» та інші пісні співали не лише молоді тоді ще Василь Зінкевич, Назарій Яремчук, Софія Ротару, Павло Дворський, а й уся країна. Одна з пісень Анатолія Фартушняка — «Незрівняний світ краси» — дала назву платівці Назарія Яремчука, ще дві з його творчого доробку звучать у фільмі «Червона рута»...

Невідомо, як би склалася доля Анатолія Дем'яновича, якби він займався тільки поетично-пісенною творчістю. Можливо, написав би багато нових чудових пісень, які б стали золотим фондом української естради. Хто зна... Однак Анатолій Фартушняк пройшов не менш тернистий шлях журналістики — у районці був літературним працівником, відповідальним секретарем і понад двадцять років працював власним кореспондентом обласної газети на Вінниччині. Вісім років тому видав збірку поезій «Акорди життя».

Нещодавно побачила світ його друга книжка — «Крила моєї долі». «До цього невеличкого збірника, — пише у передмові автор, — увійшла частина пісень, написаних мною з різними ком-

Світлана НОВОСЯДЛА,
методист Департаменту освіти та науки Хмельницької міської ради

Голова Хмельницької міської «Просвіти» Зоя Діденко розповіла, як поет кілька разів відвідував Хмельницький і тричі на запрошення Хмельницького міського Товариства «Просвіта» — вперше 1995 року.

Брав участь у науково-практичній конференції з нагоди 140-річчя Товариства «Просвіта» в Україні у НАДПСУ імені Богдана Хмельницького.

Хмельницькій обласній науковій бібліотеці разом з Анатолієм Мельником, народним художником України, подарував мистецькі альбоми та свої книжки...

А в Хмельницькому національному університеті добре слово сказав про представлення студентським театром «Глорія» містерії Тараса Шевченка «Великий лях».

Іван Драч був учасником просвітницьких теле-, радіо програм «Поділля-Центр», зокрема «Свою Україну любіть», яку переглянули учасники зібрання.

Живе слово Івана Драча зачарувало вчителів, учнів, студентів Гуманітарно-педагогічної академії, представників ГУ НП у Хмельницькій області.

Вірші видатного поета читали учні СЗОШ № 18 імені В'ячеслава Чорновола, з яким товаришував Іван Драч. А вчителька української мови та літератури цього навчального закладу Марія Підмурняк прочитала власний вірш, який присвятила світлій пам'яті Івана Федоровича.

Відома на Поділлі музикант Людмила Врода написала мело-

Поріднила пісня

Добре знайий на Вінниччині й поза межами області журналіст, поет, автор відомих пісень Анатолій Фартушняк родом із мальовничого села Баланівка, що на Бершадщині. Саме звідси він колись вирушав у чарівний світ поезії й журналістики.



Заслужений журналіст України, член Всеукраїнського товариства «Просвіта» імені Тараса Шевченка Федір Шевчук (праворуч) спілкується з автором книги Анатолієм Фартушняком

позиторами, серед яких найширше представлений народний артист України, організатор славнозвісного вокально-інструментального ансамблю «Смерічка» Левко Дутковський... Окрім Левка, єднають творчі стежини з багатьма іншими відомими і менш знайомими композиторами. Водночас представлено деяких співаків, яким припали до душі наші пісні і які так майстерно їх виконують».

Книга містить теплі розповіді про Назарія Яремчука, Василя Зінкевича, Софію Ротару, Марію Ісак, Павла Дворського, а також світліни тих незабутніх років, які навівають гарні спогади.

Хоча презентації видання ще не було, але книга вже стала популярною, і не лише серед земляків. Її відзначено й на XIX Загальнонаціональному конкурсі «Українська мова — мова єднання», адже Анатолій Фартушняк став лауреатом цього конкурсу в номінації «Мовне багатоголосся» за авторську книгу «Крила моєї долі».

Анатолій Дем'янович продовжує писати вірші, поповнювати пісенну скарбницю. Землякам полюбилася і його «Серединський вальс», «Завадівка», «Ти у серці єдина», «Стою високо в горах» та інші новітні пісні, сповнені любові до рідного краю і людей.

«Доле моя — мамо Україно»

Цей рядок із поезії Івана Драча став темою Години пам'яті-спомину про нього — видатного українського поета, прозаїка, сценариста, філософа, Героя України, лауреата Шевченківської премії, знаменитого подолянина.

17 жовтня Івану Федоровичу виповнилося би 82 роки... Вперше його пошанували без нього... Але душа його в кращому зі світів втішалася тим, що хмельницькі просвітяни пам'ятають свого доброго друга.

дію на слова Івана Драча «Народний Дім! Які святі слова! В Хмельницькому іди в Народний Дім!» Ця пісня прозвучала в авторському виконанні, як і одна з його улюблених народних пісень.

Насамкінець відповідальний секретар міської «Просвіти» Наталя Солодка прочитала один із записів Івана Драча в Книзі почесних гостей: «...в Народному Домі твориться народ — хочеться повторити ці прості слова, адже вони справедливі».

Присутні на пошануванні світлої пам'яті Достойника честі Івана Драча ознайомилися зі світлинами його перебування в місті Хмельницькому та книжками, що він подарував хмельницьким просвітянам.

Годину спомину організували в світлиці Народного Дому «Просвіти» Департамент освіти та науки Хмельницької міської ради та правління Хмельницького міського Товариства «Просвіта».





Ольга ЯВОРСЬКА. Від серця — до зорі...

Розлука, мов доля

Він прибув звідтіля, де на згарищі
промінь зачах,
Де у сув'язі дум в узголів'ї ставала сосна,
Де кривавилась мить, переможно
долаючи страх,
Де у звабу небес люто дихала смертю війна.

Він вернувся живим у підсвічені висі Карпат,
До юнацьких грудей пригорнув
синьооке дівча,
І життя молоде йому стало дорожчим стократ,
І на небі надії засвітилася віри свіча.

В молодому ліску посадив кілька
ніжних беріз,
На мобільнику мовчки набрав
непокірний Донбас,
І роса на траві стала схожа на крапельки
сліз,
Бо розлука, мов доля, пливла,
підганяючи час.

Звикаєм до війни, як до зими чи літа,
Защиткуємо біль в зрадливій тиші днів.
Від церкви — до воріт, до того, що прожито.
Від серця — до зорі, до схилю журавлів.

Над тугою хрестів здійсмають крила хмари,
Нас спалюють щодня на путінським вогні.
Від гніву — до нудьги, до музики у барах...
І гіркнуть полини, мов слюзи на труні.

Ремель

Запалало село, що садами манило до себе,
Що звучало піснями, огорталось
в калиновий цвіт.
Завивала пітьма, чорний попіль
здіймався до неба,
Тільки місяць-блукалець безутішно
дивився на світ.

Скаженіло навкруг, піднімались до хмар
блискавиці,
Голосили жінки та катам не вклонялись
до ніг,
Помирали в огні, і літали над ними
жар-птиці,
І тулилися діти до матерів безталанних своїх.

Хижі демони зла загаяли село в домовину,
Понад морем пекельним пролітали
тривожні вітри,
І молилась до Бога обгоріла до крові калина,
Й перелякані птиці так надривно
кричали згори.

Та Ремель не скорився, не здався
смертельній стихії,
Проти польської люті ще засвідчать
і мертві, й живі,
Невтамований біль вітер літ забуттям
не завіє,
А роз'ятрена пам'ять нагадає
про скоєний гріх.

Розчиняється правда в шумовинні облуди.
Тільки променем світлим спалахне де-не-де,
Наче сніг на поля, наче камінь на груди,
Так на голови наші прикра дійсність паде.

Де ж ті прояви честі на прориві обману,
Мов сліпці серед лісу, ідемо навмання.
Наче стигми у серці, як роз'ятрені рани,
Так зеленого жита кровоточить стерня.

Ми вічні прочани, заручники смерті й тривоги,
Невольники часу, раби нездійснених бажань.
Шукаємо істин, хапаючись серцем за Бога,
Живемо в надії й у вирі кривавих змагань.



Ми віримо в правду, а кривда ковтає
найкращих,
Спивається совість, жадоба плека упирів,
Під'юджує бідність летіти у вирій, “де краще”,
Здрігається пам'ять на безумі східних вітрів.

“Брати”-московити снарядами нас
пригощають,
Оманлива дійсність окутує люттю і злом,
Та згине антихрист, і Янголи в сурми
заграють,
Господь Україну прикриє Небесним крилом.

Незакінчений вірш у душі заболів
передчасно,
А вистигла кава безсонням щоночі лякає.
Піднятися в гори й сьогодні забракло часу,
То вітер лютує, то побут нудний заважає.

Так важко “Новини” криваві до серця
впускати,
Де смерть і каліцтво й незмінна печать
домовини,
Де час безсердечний скорботу поставив
на чати,
Забувши про свято, розваги і мрію дитини.

Невистиглий біль ненастанно підсилює
втому,
Хоч гори карпатські заманоють спокоєм
райським,
Бо сотні синів із війни не вернулись додому,
Здійнялися в небо птахами над
Гловайськом.

Віра

Плекаю надію, неначе маленьке дитя,
Щоб сонячний промінь пробився крізь
днів буревії,
А серце у грудях тріпоче, мов зранений птах,
І клен посивілий єдиний мене розуміє.

Примарами — хмари, воронням —
тривожні думки,
Шматують надію ворожі розлучені “Гради”.
А серце все вірить, що світ не жорстокий
такий,
Що марним не буде жертвний вогонь
зорепаду.

Живу собі між маєвом лісів,
Ловлю промінчик сонця на світанку,
Предивний спів пташиний спозаранку
Мене в саду й сьогодні перестрів.

Поміж “Новин” хоч небові всіміхнись,
Поміж тривоги вклонюся низько дневі,
Щоби чарівно-ніжно-яблуневий
Про люту смерть не сповістив комусь.

Сміється сад до сонця, бо ж весна.
Сусід коня похмуро запрягає,
Вже рік хустину чорну не знімає
Його кохана, віддана жона.

Погідний день засумував ураз,
Сховавши ясне сонце за хмарину.
Сусідський син із усміхом дитини
Листком любистку заяснів до нас.

Осінь

Ці дні осінні, ці густі тумани...
Багряне листя поміж хризантем.
Красуня осінь, жовтокоса панна
Ховає сум під золотим плащем.
Вбираю в душу непорочність тиші,
Далекий обрій, смерековий спів.
Старезний дуб мені диктує вірші
Під тихий схилю печальних журавлів.

Навпочіпки дими в прив'ялих травах
блудять,
Задимлена зоря вросла в небесне тло,
І шастають вітри й сумні дерева будять,
Зціловуючи з нив згасаюче тепло.
Палахотять ліси, вгорнувшись у мовчання,
Задумливо сумні на протягах смеркань.
Хмільніша від вина ця музика прощальна
На берегах журби, на островах чекань.

Покинута хата

Покинута хата вдвляється в очі лісів,
Йй пахнуть нагідки під сірим старим перелазом.
На призьбі полупаній котик сіренький присів,
І серце оселі щасливо здригнулось одразу.

Торкнулося сонце старих почорнілих плечей,
Симфонія літа над казкою снів прозвучала.
Безрідна хатина зігнула ледь чуно: “А чей.”*
Бо вірою жила й когось безнастанно чекала.

До часу

Всевадний царю мерехтливих днів,
Безсмертний духу, лицарю прозорий,
Ще трохи світла подаруй мені,
Не сколуй мить, але провадь між зорі.

Весна так щедро хлюпає теплом,
А літо крає ніч на ритми й ритми,
І тільки осінь зболеним крилом
Кидає тишу в тугу незбориму.

Владико дум, що звук до війн і втрач,
Що поділив життя на “до” і “після”,
Летиш, не озирюючись назад
Навіть тоді, коли змовкає пісня.

А жив тут колись господар...

Навхрест забиті вікна,
Порожнє гніздо лелече,
Висохлий куш калини —
Розпукою під вікном.
Роззявлений рот криниці
(Гнилі почорнілі цямрини)
Шкіриться в сине небо
Протухлим безводним дном.

А жив тут колись господар,
Що сонце будив щоранку,
Спав по чотири години,
А решту трудивсь на землі.
Мав ніжну, співучу душу,
Вірну вродливу дружину,
У серці — велику ласку,
А на руках мозолі.

Сина — козацької вроди —
Учив на зорі косити,
Слухати ніжну пісню,

Яку їм складала земля.
Ростив золоту пшеницю,
При місяці віяв жито,
Аж поки юдині очі
Знайшли в ньому куркуля.

Зойкнув травневий ранок —
Тягнули білі обруси,
Вишиті рвали сорочки,
Топтали ногами хліб.
Тремтіли злякано діти,
Тривожно кричали гуси,
І тяжко кидав прокльони
Сусідський столітній дід.

Повезли у край незнаний
(В дорозі померла дружина),
Палило вогнем у грудях,
Кривавились мозолі,
А через місяць не стало
На світі найменшого сина,
Кинув за ним у могилу
Із вузлика жменьку землі.

Вмираючи, стогне калина:
“Кого ж мені запитати,
Чи живе мій господар
В далекій чужій стороні?”
Сумно скриплять одвірки,
Хилиться згорблена хата,
І схилює Божа Мати
На посивілій стіні.

Місячне світло і стеля палати...
Віриш, я також буваю байдужою.
Жити — то жити, вмирати — то вмирати.
Тугу здолала, недугу подужаю.

Сльоза солонна, душа оголена...
Блукають думи полями чистими.
Знаєш, я також буваю бездомною,
А ніч — безмежною, не урочистою.

Вірю, хоча й наростає тривога,
Ранок зустрине мене неодмінно.
Вслухаюся в риму, молюся до Бога,
Допоки безсоння звикає до тіней.

Променисте сонце спопеляє душу,
Тихо так, безпечно, наче й не війна.
Лиш гіркотні думи боєм серце душать,
І тремтить у небі співанка сумна.

Здичавілим птахом, заблукалим зойком
Тріпотить шемливо над чолом лісів.
В тісній домовині молодого бойка
Рідний край сльозою скорбною зустрів.

На похороні втрачених ілюзій
Горять багряним сяйвом вітражі,
Коли будують храми з міражів,
Не до спочинку честолюбним музам.

Перемішавши грішне зі святым,
Терміттям в очі сиплють словоблуди,
Не боячись ні осуду, ні суду,
Що їх накриє гнівом вогняним.

У храмі поезії

У храмі поезії спів життєдайний
Молитвою пращурів лине до Бога.
У храмі поезії — тихо й печально:
То радості відблиск, то серця тривога.

* А чей (діалект) — А раптом...



Феномен Ребриків

Культурно-мистецький простір Закарпаття важко уявити без двох талановитих людей — Івана й Наталії Ребриків. Це родина, яка офірує культурі, освіті й просвіті рідного краю свої таланти, прагнення, фізичні й душевні сили. Їхні знання, набуті за роки копіткою праці, — унікальні. Пані Наталя і пан Іван готові ділитися ними задля становлення й збереження української ідентичності і Срібної Землі, і всієї України.

Іван Михайлович Ребрик — відомий закарпатський поет, видавець, засновник ужгородського видавництва “Гражда”, редактор науково-мистецького часопису “Екзиль”. Наталя Йосипівна — відмінник освіти України, кандидат філологічних наук, доцент кафедри культури та суспільно-гуманітарних дисциплін, проректор із науково-педагогічної роботи Закарпатської академії мистецтв.

Відповідно виховані й діти: син Андрій Ребрик — голова Закарпатського обласного осередку Пласту-НСОУ, викладач української мови та літератури, найкращий помічник батька у видавничій справі. Донька Олеся — поетеса, випускниця Львівського національного університету імені Івана Франка, дослідниця закарпатської літератури...

Ідея записати інтерв’ю з пані Наталею та паном Іваном виникла давно, та саме зараз час для такої змістовної розмови, адже на порозі дві визначні для України дати: 100-річчя Гуцульської республіки і 80-річчя проголошення в Хусті Карпатоукраїнської держави.

беруть свої початки від першого директора і засновника тодішнього Ужгородського державного художньо-промислового училища — Адальберта Ерделі. Викладачами були такі відомі митці “закарпатської школи”, як Йосип Бокшай, Федір Манайло, Андрій Коцка, Адальберт Борецький, Ернст Контратович, Іван Гаранко, Василь Свіда, Вільгельм Берец, Шандор Петкі, Віктор Демидюк та інші. Чим особлива Академія зараз? Окресліть проблематику науково-мистецьких досліджень, які здійснюють викладачі та випускники навчального закладу?

мистецького життя... А крім того, ведемо кількарічну боротьбу за наш коледж (до речі, він носить ім’я Адальберта Ерделі), який Міністерство хоче передати на місцеве фінансування або, просто сказати, відібрати; намагаємося рятувати (правдами і неправдами) дерев’яні церкви, реставруємо старі твори сакрального мистецтва, досліджуємо і прагнемо відновити декоративно-ужиткове мистецтво краю, яке катастрофічно зникає, видаємо наукові “Вісники”, дипломи бакалаврів і магістрів, відкриваємо різноманітні виставки, проводимо пленери і майстер-класи...

телектуал (зрештою, академік), а й відкритий до співпраці, активний і обов’язковий, мобілізуючий і вимогливий, щирий і доброзичливий. І щедрий. Оця його повсякчасна готовність давати — риса виняткова. Зараз тішимся, що попри чимало інших проєктів (видавничих, наукових, культурологічних), допомагаємо в підготовці перших томів його зібраних праць (повне видання наразі, мабуть, неможливе). Бібліографія його публікацій (також не вичерпна) читається, як захопливий роман, — стільки за тими назвами криється фактів і смислів. Ну, а при тому — 4-й том Олек-

тощо. Вік, на жаль, дає про себе знати, тому доводиться від чогось відмовлятися. Але готуємося до спільної поїздки в Ясіня на конференцію з нагоди ювілею Гуцульської республіки...

— Наш час надзвичайно непротий для українського друкованого слова; видавництвам, які працюють на національну справу, буквально доводиться виживати. Які проблеми і які здобутки у “Гражди”? Твори кого із незаслужено забутих письменників Закарпаття вже побачили світ у вашому видавництві і чиї ще плануєте видати?

— Ми шойно відзначили чверть століття “Гражди”. Спробували створити своєрідний реєстр наших видань, який публікували в ч. 9 “Екзиль”. Набігло 172 сторінки формату А4. Уже з’ясували, що багато позицій туди не ввійшло. Матимемо час, доповнимо й перерахуємо. Видавнича справа — не з простих. Та маємо в Україні чимало прецедентів, коли вона стає успішним бізнесом. Нам це не вдається. Але все ще тримаємося. Є чим козирнути, якби було перед ким. А так тішимся, що багато авторів та їх творів було актуалізовано нами: Андрій Бачинський, Василь Довгович, Іван Югасевич, Олександр Духнович, Михайло Лучкай, Августин Волошин, Гіядор Стрипський, Вікентій Шандор, Василь Маркусь, Юліан Химинєць, Сидір Білак, Ірина Невицька, Юрій Станинець, Зореслав, Іван Рошко-Ірлявський, Іван Кошан-Колос, Олександр Сливка, Федір Могиш, Василь Гренджа-Донський, Федір Потушняк, Микола Лелекач, Іван Долгош, Петро Скунець, Петро Мідянка, Василь Горват, Мар’яна Нейметі, Лідія Ходанич, Сергій Степа... Видавничих планів — на кілька років вперед. Більшість підготовлено до друку. Ну, хоча б зі ще не згадуваних: Василь Гренджа-Донський “Щастя і горе Карпатської України. Щоденник”, Василь Гаджега “Михайло Лучкай”, Петро Сова “Старожитність Ужгорода”, “Двоє, що випали з часу. Листування Юрія Станинця та Миколи Грицака”, Іван Коршинський “Про незабутнє. Спогади політ’язня”...

— Цьогоріч у “Гражді” почав регулярно виходити часопис “Екзиль”. Які сенси Ви вклали в цю назву? Чим Ваше видання особливе?

— Ідея науково-мистецького часопису така ж давня, як і сама “Гражда”. З назвою окрема колізія. Спершу це мали бути “Можливості”. Запозичено від Федора Потушняка — таку назву мала його поетична збірка, видана у Виноградіві 1936 року. Редактором виступав Василь Пачовський. Це була модерністська поезія з виразними рисами символізму, імпресіонізму, сюрреалізму. Тобто, для Закарпаття — знакова подія, а отже, й назва. Перше число було вже сформоване, а її авторами виступали Микола Мушинка, Любомир Белей, Петро Мідянка, Микола Рябчук, Микола Матола, Петро Часто, Іван Ребрик і т. ін. А назва трансформувалася у “Сріберний Дзвін” (бо у Львові почав виходити “Дзвін”). Також запозичено — від Василя Пачовського. Та готуючи документи до реєстрації, щось мене муляло. Надто вже “просвітянська” назва, а треба щось такого, екзильного... “То хай і буде “Екзиль”, — мовив Прокіп Колісник, з яким ми обговорювали



— Закарпатська академія мистецтв сьогодні — це перший і єдиний вищий навчальний художній заклад у Закарпатті, який виріс із колишнього училища, потім став коледжем, а з 2016 року — академією, при цьому зберігши, укріпивши, розвинувши традиції закарпатської школи живопису. Академія невелика, проте здобутками похвалитися можна. Щорічно ми проводимо дві Всеукраїнські студентські наукові конференції, всеукраїнський конкурс із живопису, всеукраїнську олімпіаду студентських наукових робіт у галузі мистецтва, а також три-чотири Міжнародні конференції з проблем вищої освіти, одна з яких щорічна — “Ердєлівські читання”. Наші імпрези, як правило, збирають дослідників з Європи, Америки, Азії, відомих художників і мистецтвознавців, колекціонерів і пошановувачів

— Відомо, що Академія мистецтв і видавництво “Гражда” підтримують тісні стосунки зі словацьким фольклористом та українознавцем, мистецтвознавцем та літературознавцем українського походження, іноземним членом Національної академії наук України Миколою Мушинкою. Розкажіть про цього унікального чоловіка. Як розпочалася ваша співпраця і над якими проєктами зараз працюєте спільно?

— Микола Мушинка — тема безкінечна. Доля судила зближитися нам ще в середині 80-х років минулого століття. З однокурсником Любомиром Белеєм ми написали рецензію на видану в Новому Саді працю Мушинки “Фольклор русинів Войводини”. Принагідні зустрічі в Ужгороді, Львові, Києві, Пряшеві відкрили ширші обрії. Микола Мушинка не лише універсальний ін-

сандра Духновича, монографія з історії журналістики Закарпаття Олени Рудловчак, актуалізація Пряшівського феномена в особах (Іван Мацинський, Орест Зілинський, Микола Неврлий, Єва Бісс і т. ін.) “Віднайдення Пряшівської Русі-України. Ч. 1, Ч. 2”, друга книга праць Степана Ключурака, спадщина Степана Папа, колядки у записках Івана Панькевича, спадщина Володимира Гнатюка, фольклор українців Румунії, Войводини, Лемківщини, передмови, післямови, сотні й сотні гасел до ЕСУ та інших енциклопедій. І, звичайно, участь у конференціях. Зокрема у щорічній конференції “Ердєлівські читання” Микола Мушинка завжди порушує надважливі мистецькі проблеми: повернення чи відкриття нових імен, встановлення авторства окремих творів, збереження національної спадщини



цю справу у Пряшеві. Так і сталося. Оскільки йшлося про незалежну думку, то вона мусила бути поза всім, що в ті непрості часи доводилося перетривати. Уже перше число часопису зі зміненою концепцією, бо в нього був лише один автор-упорядник (історик, археолог Йосип Кобаль), викликало велике обурення в чиновницькому середовищі. Автором-упорядником другого числа мав виступати Петро Мідянка, який професійно впорався з цією місією. Але до друку не дійшло. Була спроба “Гражду” “зітерти на порох”. Це забрало кілька років. Втрималися. Таким чином, змінювалися формат, періодичність, але ста-

— Літературний вишкіл я проходив у класиків: в Івана Чендея і Петра Скунца. Так сталося. Мої рукописи Класик (І. Чендей — так ми між собою його називали) фірков уздовж і впоперек. Але при тому в дуже доступному викладі розкривав переді мною таємницю злягання слів у тексті, коли вони співають, а коли скриплять, котре мусить бути, котрого бути не сміє, коли є смисл, а коли — свист у лист. Я був студентом, тож учився. Зі Скунцем — ще краще. Він навчив думати, а отже, й писати, легко й невимушено. Тоді воно само виходить широко й глибоко. Скунець знав поцінувати, скупо й достойно, так, що вистачає й донині. Я собі пишу — то й письменник.



більшим залишалося коло авторів і тем. Торік ми знову “ожили”, а цьогоріч витримуємо щомісячну з’яву. Кажуть, що в Україні ще одного часопису такого гатунку нема. Співставляють з “Критикою” тощо. Десь воно, мабуть, так і є. Це лоскоче самолюбство, бавить амбіції. А загалом особливого нічого ж і нема — ми робимо те, що вміємо і хочемо робити. Екзильно, так би мовити. Поза тим, чи маємо для такої роботи відповідні умови.

— *Ваша сім’я підтримувала тісні стосунки з класиками літератури, Шевченківськими лауреатами Іваном Чендеєм, Петром Скунцем. З ким іще з відомих закарпатців вас пов’язує дружба і літературно-наукова співпраця?*

— Іван Чендей і Петро Скунець, Вікентій Шандор і Степан Сабол-Зореслав, Микола Мушинка і Маргарета Баботова, Олекса Мишанич і Василь Німчук, Йосип Дзендзелівський і Кирило Галас, Лідія Голomb і Наталя Вигодованець, еп. Іван Маргітич і о. Йосип Штелиха, Юрій Станинець і Олександр Сливка, Іван Мирон і Петро Тракслер, Павло Беззір і Ференц Семан, Дмитро Кремінь і Микола Матола, Любомир Белей і Роман Офіцинський, Михайло Приймич і Михайло Сирохман, Володимир Смоланка і Юрій Чомоляк, Петро Мідянка і Мар’яна Нейметі, Тамара Лісун і Оксана Гаврош, Василь Горват і Сергій Степа... Отак парами можна ще продовжувати. Включаємось кожному, бо з кожним зокрема в’яжеється динамічний сюжет співжиття і співпереживання. Оці стани переднівка й перетривання — не лише красива метафора.

— *Цей рік особливий двома книжками Івана Ребрика — есеїстики “Перетривання: текст у часі” і поетичної “Переднівок: зібрані тексти”. Пане Іване, кого вважаєте своїми поетичними наставниками і натхненниками? Коли почалося і як відбулося Ваше становлення як Поета?*

— *Коли просять прочитати власну поезію, які рядки першими зринають у пам’яті?*

— Якось з нагородженням років і десятиліть увійшло у звичку послуговуватися в побуті поетичними фразами, рядками, строфами. Чи це Скунцево, чи Матолове, чи Кременеве, Горватове, а чи й моє власне, але щодня... Не пригадую, коли хтось просив мене прочитати щось своє... Я собі сам під настрій можу почитати:

*Літо.
І серед літа
нестерпно жити,
несила вірити...*

Або:
*Ся хлюпавиця снігова,
Се мисиво широких вулиць.
Сховай за пазуху слова —
Сьогодні їх ніхто не купить...*

Або:
*...Все буде добре.
Але буде після...*

Або (з актуального):
*...А на Корзо в буфеті “Вертепу”
Побратим, що вернувся додому,
Виповідує тугу нестерпну
Комусь зовсім для себе чужому...*

— *Судячи з усього, у вашій сім’ї культ КНИГИ. Все-таки, чим є книга для вас?*

— Скажу широко: наразі книга у нашому житті — велика проблема. Маємо трикімнатну квартиру. Діти одні у Франківську, інші — у Львові. Книгами заставлено скрізь. Щоб дати їм лад, розпочали ремонт. Замовили книжкові полиці від кута до кута. От уже пару днів пакуємо туди книги. Не вміщаються. Може, пару десятків набралось таких, що їх можна комусь віддати, і ще менше таких, що їх можна утилізувати. Таким чином, скажу: книга — це наше середовище.

Спілкувалася
Світлана БРЕСЛАВСЬКА

Анастасія ЦИГАНКОВА: Подорожувати весело, легко та дешево!

Ольга НАУМЕНКО,
фахівець соціально-гуманітарного факультету університету

— Подорожі — найприємніший спосіб розвиватися, пізнавати нове і пізнавати себе, знімати стрес, набувати нових навичок, знайомитися з іншими людьми і культурами — розповідає Анастасія. — За фотографіями та скупими рядками тексту шедеври скульптури, живопису та архітектури, якими сповнений світ, важко уявити, читаючи підручник історії, народи, які переживали злети і падіння. Подорожуючи, ви бачите історичну і культурну спадщину “наживо” і спілкуєтеся з представниками тих народів, про історію яких читали.

Ви можете все життя прожити, наприклад, у Києві, і вважати його великим містом, а Одесу — кращим курортом, та коли вибираєтесь за межі своєї країни і занурюєтесь в міста, значно більші, де пляжі зовсім інакші; коли спостерігаєте розкішний схід і захід сонця, диких тварин у природному середовищі, чудові й величні водоспади і незвичайні пам’ятки архітектури, тільки тоді починаєте усвідомлювати, який великий, різноманітний і дивовижний цей Світ.

Ми звикли завжди бути на зв’язку, публікувати фото, але у мандрях така можливість може стати недоступною, і це чудово. У вас з’явиться можливість відпочити від всього і всіх, приділити час собі, поглянути вгору, оцінити всю красу краєвидів, по-справжньому насолодитись незвичними стравами, — зазначила Анастасія.

— *Як ти наважилася на таку авантюрну пригоду і як поставилася до цього батьки?*

— Не обов’язково планувати подорож за місяці, можна все влаштувати за кілька тижнів, як зробила цього літа я. Спочатку планувала поїхати з друзями, складала план, але змінились плани, і я вирішила подорожувати сама. Це було дуже вдале рішення, незважаючи на переживання батьків.

— *Скільки коштує подорож в Європу?*

— Подорожі в Європу коштують не так дорого, як багатьом здається. Дістатися до країн ЄС за невеликі гроші можна навіть літаком. Найбільш ефективним способом зекономити кошти є планування подорожі: пошук та бронювання дешевого житла, купівля квитків, збір інформації про місце, куди прямуєте. Одним із найзручніших видів транспорту є авіапереліт. На сайті Skyscanner можна знайти досить дешеві квитки на авіакомпанії Ryanair, Wizz Air та інші. Переглядаючи інформацію сайту, я придбала квитки за 9 євро, летіти ж мала понад 1000 кілометрів. Якщо любите подорожувати автобусом та бажаєте відвідати кілька країн, можете скористатися Busfog та Flixbus, які є надзвичайно дешевими та комфортними з усіма зручностями.

— *Це була твоя перша самостійна подорож? Яким був її маршрут?*

— Так, це була моя перша велика подорож за кордон, коли відвідала багато країн сама. Я була в Польщі (Варшава, Познань, Краків), Німеччині (Дортмунд, Дрезден), Нідерландах (Амстердам), Чехії (Прага). Самостійна подо-

Ми мріємо мандрувати світом, милуватись незвичними краєвидами знайомитись з іншими народами, але часто залишаємо це на потім через труднощі, зокрема й матеріальні. Але Анастасія Циганкова, студентка філологічного факультету Переяслав-Хмельницького державного педагогічного університету імені Григорія Сковороди, втілює свої мрії в життя, мандруючи світом.

рож, особливо тривала, дасть вам невідоме досі почуття повної свободи. Не потрібно підлаштовуватися під бажання колективу, тільки ви вирішуєте, куди і на чому їхати, як довго пробути у вподобаному місті, чим займатися у вільний час. До того ж, відсутність попутників вносить певну частку авантюризму в будь-яку подорож, що робить її більш яскравою і незабутньою. Подорожуючи наодинці, ви навчитеся покладатися на себе, покращите навички комунікації та станете впевненіші в собі. Можете завести нові знайомства та полати стереотипи, побачити реальне життя в країні, яку відвідуєте.

— *Чи стикалася ти з проблемою мовного бар’єра?*

— Якщо ви знаєте англійську, то можете подорожувати будь-де в Європі. Навіть якщо ви погано володієте мовою, не біда, вам покажуть рухами або ж перекладуть. У мене проблем не виникало.

— *А де проживала і як харчувалася?*

— Щодо житла, я залишалася майже скрізь за програмою Couch Surfing у місцевих мешканців. Найкращий вибір для студента — весело, цікаво, безкоштовно. Місцеві мешканці не тільки дозволять залишитись у них, а й заможливі все покажуть, розкажуть, пригостять. Можна використовувати цю програму також і для зустрічей з іншими подорожувальниками та спілкуватися з людьми з усього світу.

Можна зупинятися і в хостелах. Якщо перевіряти квитки завчасно, можна знайти хостел за 7-8 євро в більшості міст за ніч у кімнаті з 2-3 сусідами. Хостели є надзвичайно чистими та комфортними, з усіма зручностями. То не тільки місце для ночівлі, а й чудове середовище для нових знайомств. Найдешевші є на сайті — momondo та booking.

Харчувалася там, де й місцеві. Їжа там дешевша, ніж у туристичних місцях. Просто спитайте перехожих, де вони снідають чи обідають. Використовуйте інтернет-додатки з постійними знижками на їжу в місцевих ка-

фе, ресторанах, їдальнях. Проблем з інтернетом не виникати, оскільки в більшості міст на кожному місці — безкоштовний Wi-fi. Або ж заходьте в місцеві супермаркети, в яких можете придбати продукти за розумною ціною та самому щось зготувати або купити на перекус.

У Польщі, наприклад, найдешевшим маркетом є Biedronka, в Нідерландах — Albert Heijn з хорошою якістю продуктів. Деякі продукти можна взяти з дому.

У Європі поширені інформаційно-туристичні точки. В них можна отримати свіжі мапи, підказки та ідеї, де і в яких музеях бувають безкоштовні дні, після яких годин куди можна зайти безкоштовно. Або ж взяти freetour, який безкоштовний. Якщо вас цікавить історія, архітектура та місцеві звичаї — це те, що вам потрібно. Враження неймовірні.

— *Чи змінюється життя під час подорожі?*

— Це завжди нові враження, які ніколи не забудете. Адже для щастя людини треба зовсім небагато. Тому що щастя — це щось абстрактне; те, до чого ви не можете доторкнутись; те, від чого на обличчі з’являється усмішка.

Тільки в азарті пошуку, творчому запалі, на життєвому зламі відбуваються дивовижні речі. Подорожі захоплюють своїми пригодами, вони сповнені несподіваними ситуаціями, які обдаровують філософським прозрінням, заглибленням в осмислення себе і світу, насичують мудрістю різних народів світу.

— *Можеш дати якісь поради початківцям?*

— Не відкладайте на примарне завтра те, що принесе вам ширу радість уже сьогодні і навіть може кардинально змінити життя. Присвятить час тому, щоб побачити світ і відчувати повноту життя. Будь-яка подорож змінює людину зсередини. Хочете того чи ні, але від вас поступово відлітає кілька суспільних стереотипів і ви стаєте трохи ближчими до правди про світ і про себе. А головна порода — подорожуйте і насолоджуйтесь!





Поминали Патріарха Мстислава

Валентина ШЕМЧУК,
заслужений працівник культури
України, кавалер ордена Пре-
святої Богородиці
Фото

Валерія КРАСНОКУТСЬКОГО

Від організаторів фести-
валь благословив архієпископ
Харківський і Полтавський,
керуючий Харківсько-Пол-
тавською та Черкасько-Кіро-
воградською єпархіями УАПЦ
Владика Афанасій. Учасників
зібрання привітала Ірина Удо-
виченко, заступник директора
— начальник Управління куль-
тури, мистецтва, національнос-
тей, релігій та планування Де-
партаменту культури і туризму
Полтавської ОДА.

Власні поезії, присвяче-
ні пам'яті загиблих на східних
кордонах України в бороть-
бі з російськими окупантами
та зі словами подяки до захис-
ників рідної землі прочита-
ла автор цієї статті. Реквіємом
полеглим оборонцям від ро-
сійських агресорів стали ви-
ступи юних співаків. Надзви-
чайно зворушливо звучала
"Молитва до Бога" Ірини Ко-
вальчук у виконанні учня Ко-
зельщинської дитячої музич-
ної школи Вадима Бондаренка
(художній керівник — Тетяна
Крамаренко, концертмейстер
— Оксана Безугла). Під ору-
дою Олександри Горай Дитяча
хорова студія "Янголи з небес"
Полтавського міського Будин-
ку культури представила пісню
"Веселка" Наталі Май та як
святиню підняла Державний
Прапор, на якому залишили
підписи захисники України від
російських окупантів — бійці
58-ї ОМБР. Синьо-жовтий стяг

У Полтаві завершився VI Відкритий регіональний фестиваль духо-
вної музики "Небесні перевесла", присвячений 120-літтю від дня на-
родження Патріарха Української Автокефальної Православної Церк-
ви Мстислава.

передали вояки, коли до них із
доброчинною допомогою при-
були учасники нашого волон-
терського центру Харківсько-
Полтавської єпархії УАПЦ.
Пісню "Синови" викона-
ла учениця 11 класу Семенів-
ського навчально-виховного
комплексу № 1 імені Миколи
Хорунжого Вікторія Проскур-
ня (художній керівник — учи-
тель музичного мистецтва Во-
лодимир Чернецький).

Зачарували творами Дми-
тра Бортнянського й Томазо
Альбіноні, Йоганна Себастья-
на Баха й Джованні Перголе-
зі артисти Сумської обласної

філармонії — лауреат Всеу-
країнського конкурсу Камер-
ний оркестр старовинної та
сучасної музики "Ренесанс"
і його художній керівник за-
служена артистка України
Людмила Стичук. Полонили
гостей "Алілуя" Григорія Да-
видовського й "Небесний чо-
вен" невідомого автора XVIII
століття у виконанні полтавців
— Заслуженого ансамблю пісні
і танцю України "Лтава" іме-
ні Валентина Міщенко місько-
го Будинку культури та Народ-
ного академічного ансамблю
"Тисяча років музики" Наці-
онального педагогічного уні-

верситету імені Володимира
Короленка, вокальні ансамблі
земляків: "Мадригал" — Кре-
менчуцької дитячої музичної
школи №3 імені Миколи Ко-
лачевського, "Дивоцвіт" — За-
водської ДМШ з Лохвиччини
та викладачів із Кобеляк.

Світло звучав "Великодній
Задостойник" у виконанні хору
Харківсько-Полтавської єпар-
хії УАПЦ. "Під Твою милість"
Ігоря Соневицького урочисто
виконав хор Полтавського му-
зичного училища імені Мико-
ли Лисенка та його художній
керівник Ганна Оксеніченко
— головний диригент зведено-



го хору "Небесних перевесел",
який пристрасно заспівав Ду-
ховний Гімн "Боже великий,
єдиний, нам Україну храни!.."

Ірина Удовиченко вручи-
ла дипломи та квіти всім учас-
никам фестивалю, а Влади-
ка Афанасій одарив їх іконами
Святої Покрови, висловив щи-
ру вдячність ведучій "Небесних
перевесел" Валентині Шем-
чук і протоієрею Олександрові
Горай — голові пресвідділу
ХПЄ УАПЦ та нагородив Благо-
словенними грамотами на-
ших партнерів у проведен-
ні фестивалю — Полтавський
краєзнавчий музей імені Васи-
ля Кричевського, обласні Ме-
тодичний кабінет навчальних
закладів мистецтва та культури
й Центр народної творчості та
культурно-освітньої роботи.

У святому багатоголосі
Божественної пісні та розмаїт-
ті оркестрових композицій, за
якими впізнають "Небесні пе-
ревесла", зріднилися душі на-
щадків Великого Роду Україн-
ського й понесли Славу Його
степовими обр'ями й смереко-
вими верхами Своєї Праведної
Землі...



СЛОВО Просвіти

ТИЖНЕВИК ВСЕУКРАЇНСЬКОГО
ТОВАРИСТВА «ПРОСВІТА»
імені ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

АНОНС

Будьмо разом!
ПЕРЕДПЛАТА—2019

Вартість передплати
(з доставкою і поштовими витратами):

Поштовий індекс — 30617. Сторінка у каталозі — 79

на 1 місяць	18 грн 11 коп.	на півроку	99 грн 41 коп.
на 3 місяці	52 грн 33 коп.	на рік	195 грн 02 коп.



Засновник:
Всеукраїнське
товариство "Просвіта"
імені Тараса Шевченка
Реєстраційне свідоцтво
КВ № 4066
від 02.03.2000 р.

Шеф-редактор
Павло МОВЧАН

Головний редактор

Любов ГОЛОТА

Редколегія

Любов ГОЛОТА (голова),

Павло МОВЧАН,

Олександр ПОНОМАРІВ,

Іван ЮЩУК

Заступник головного редактора

з виробничих питань

Наталія СКРИННИК

278-01-30 (тел./факс)

Відповідальний секретар

Ірина ШЕВЧУК

Відділ культури

Едуард ОВЧАРЕНКО

Відділ коректури

Тетяна ЩЕРБАК

Ірина СТЕЛЬМАХ

Комп'ютерна верстка

Ірина ШЕВЧУК

Володимир ЖИГУН

Інтернет-редактор

279-39-55

Черговий редактор

Едуард ОВЧАРЕНКО

Бухгалтерія

279-41-46

Адреса редакції:

вул. Хрещатик, 10-Б,
м. Київ, 01001

E-mail: slovo_prosvity@ukr.net

http://slovoprosvity.org

http://prosvitanews.org.ua

Надруковано в ТОВ «Мега-Поліграф»,
04073 м. Київ, вул. Марка Вовчка, 12/14.

Загальний наклад у жовтні — 12 700

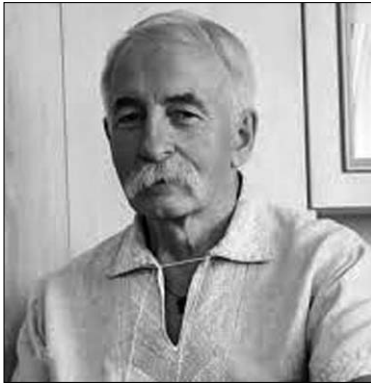
Листування з читачами —
тільки на сторінках газети.

Відповідальність за достовірність
інформації несуть автори.
Редакція залишає за собою право
редагування та скорочення текстів.
Редакція не завжди поділяє
погляди своїх авторів.
При використанні наших публікацій
посилання на "Слово Просвіти"
обов'язкове.
Індекс газети
"Слово Просвіти" — 30617





«Просвіта» в контексті українських перманентних відроджень



Юрій КОВАЛІВ,
доктор філологічних наук, лауреат
Національної премії
імені Т. Шевченка, Київ

*Продовження.
Поч. у ч. 43 за 2018 р.*

Завдяки «Просвіті» сформувався новий тип особистості, національно свідомий, внутрішньо дисциплінований пасіонарій, здатний на культуротвірний та націєтворчий чин. Характеризуючи народовство, зокрема його молодше покоління, І. Франко, зараховуючи і себе до нього, наголошував, що воно поєднувало теоретичну й практичну «оборону» політичних та економічних прав українського народу, домагалося «в літературі реального зображення життя того народу і тої інтелігенції і ширяння правдивої, розумної освіти між людом і інтелігенцією». Народницькі (народовецькі) концепції позначилися майже на всіх сферах національної культури й літератури, зокрема активізували діяльність учнівської молоді, яка намагалася «бути на будуче корисною суспільності» (М. Рудницький). З часом постало академічне товариство «Січ» у Відні, участь в якому брав Марко Черемшина (1899—1900), реорганізувавши його у «Поступ».

Не скрізь у Західній Україні народовці могли розгорнути свою діяльність так, як у Львові. На Закарпатті вони займалися переважно мовно-літературними проблемами. На Буковині їхній рух реалізувався завдяки діяльності вченого, педагога, громадсько-політичного діяча С. Смаль-Стоцького, якого підтримала творча інтелігенція й духівництво. Як власник чернівецької газети «Буковина» він пропонував обов'язки відповідального секретаря Ю. Федьковичу та ін., не втручаючись у їхню роботу. О. Маковей реформував видання (1895—1897), збільшив його періодичність, розширив коло проблем, створив літературний додаток «Неділя», де іноді друкував статті для селян під псевдонімом Стефан. Москвофіли бойкотували українську газету, трактуючи її як «лихо злополучное», називали редактора «наймитом езуїтів, агентом польської шляхти», «гадюкою, яничаром, донощиком, шлягером». На її сторінках часто друкували літературно-критичні статті та оригінальні твори Ольги Кобилянської, Марка Черемшини, Євгенія Ярошинської, С. Яричевського, В. Масляка та ін. М. Коцюбинський опублікував тут лист-протест проти побудови пам'ятника Катерині II на козацькій Кубані. І. Франко виокремив «Буковину» серед інших видань. Її підтримували Б. Грінченко, М. Лисенко, М. Павлик, родини Косачів і Старицьких та ін., тобто чернівецька газета набула всеукраїнського значення.

О. Маковей один із перших у студії «П'ятдесятилітній ювілей руської публіцистики» проаналізував еволюцію української преси в Західній Україні, визначивши її три етапи: від газети «Зоря галицька» до «Слова» (1848—61); від віча в Галичі за участю М. Драгоманова й М. Павлика до активізації національної ідеї (1861—1873); заснування періодичних видань («Буковина», «Діло», «Зоря»), які утверджували українську мову з її фонетичним правописом та літературу, консолідували українців Галичини й Буковини. На початку 90-х років у газеті «Зоря» спалахнула дискусія про вироблення спільної літературної мови наддніпрянців і галичан при визнанні діалектів як її джерела. У дискусії взяли участь І. Франко, А. Хванько (А. Кримський), Лосун (І. Верхратський). Особливо активним був В. Чайченко (Б. Грінченко), який у своїх статтях «Галицькі вірші» (1891), «Наше літературне життя в 1892 році» наполягав на інтеграції (соборності) української мови, відкидаючи штучні утворення на кшталт «язык буковинсько-руський», «київсько-руський», «херсонсько-руський». І. Франко («Говоримо на вовка — скажімо і про вовка») спочатку скептично поставився до міркувань Б. Грін-



С. Смаль-Стоцький

ченка, та згодом визнав їхню слушність. Лише у 90-ті роки «Просвіті» вдалося перейти на фонетичний правопис при написанні підручників для викладання в 1—4-х класах для Львівської академічної гімназії.

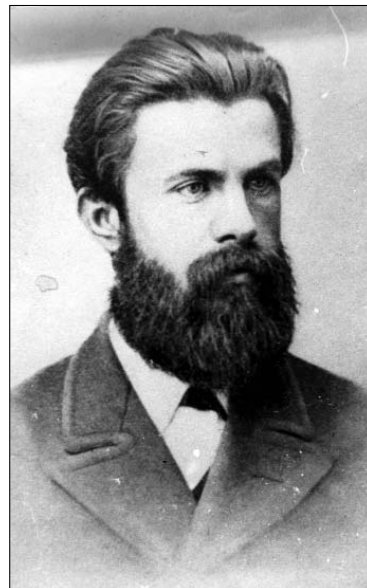
«Просвіта», на відміну від київської Громади, схилилася до широкого розуміння народу, вважаючи, що «для нашого національного відродження мусила черпати силу з мас сільського і міського люду» (К. Левицький). Їй довелося захищати український простір від москвофільства, щедро спонсорованого російськими колами, від концепції панславизму, ідеологом якого був професор Московського університету М. Погодін, автор ідеї «єднання руського народу», визначальною для так званого «Общества ім. Качковського», яке видавало журнали «Слово», «Русская рада», «Наука», «Галичанин», «Русское слово». Москвофільство втілювало інтереси впливових російських кіл, зневажливо ставилося до національного письменства та рідної мови, протиставляло їм російську мову й літературу, поширювало штучне «язичіє» — примітивну копію російської мови, розбавлену галицьким діалектом, втягувало українські інтелектуальні сили в безперспективну «азбучну вій-

ну», яка маскувала спроби звести культурно-просвітницький резистанс українства на манівці. Така практика викликала протест навіть у Росії, що засвідчує стаття «Національна безтактність» (1861) М. Чернишевського. Кульмінацією та розв'язкою «азбучної війни» була переорієнтація журналу «Друг» з москвофільського «язичія» на живонародну мову під впливом трьох листів М. Драгоманова (1875—1876). Їх автор, спростовуючи статтю Галичанина (Г. Онишкевича), радив «слово-сполучення наші робити в дусі народної мови в міру можливого народу зрозуміліше». Таку тенденцію було названо «драгомановщиною», трактовано як «комплекс позитивних думок та поглядів — філософічних, політичних чи соціальних — а радше отой моральний імпульс, оте «облачення» духовного ества галицького рутенця, отой пекучий сором перед самим собою, що змушував людей шукати якихось нових доріг», — так стверджував І. Франко, рішучий у спростуванні шкідливих домагань москвофілів. У статтях «Двоязычність і дволикість», «Ідеї» й «Ідеали» галицької москвофільської молодіжі тощо він викрив їхню лицемірну суть. Москвофіли, вдаючись до «нещасної манії — міняти свою рідну мову на чужу», інспірували «внутрішнє роздвоєння» шойно пробудженої національної свідомості, запамороченої ілюзорними уявленнями «про російський рай», намагалися перетягти до себе талановитих письменників.

М. Драгоманов відіграв помітну роль у формуванні нового типу українця. За зізнанням Івана Франка, «жодна партія, жоден із видатніших письменників не уник його впливу; можна сказати, що Драгоманов європейзував галицьких русинів, перетворив панівне сентиментальне українофільство в свідоме свого змагання за здобуття не тільки національних, а й загальнолюдських прав українському народові». Він сприяв концептуалізації свідомості сучасників, пропонуючи їм ясну тезу: «...хочете стати європейською нацією — мусите пізнавати європейські нації й подбати про те, щоб вони вас пізнали. Хочете національної незалежності та вільного розвитку своєї культури — мусите засобами, прийнятними в тих народів, що можуть рішати ті справи, показати їм та доказати, що вам належить те право».



О. Маковей



М. Драгоманов

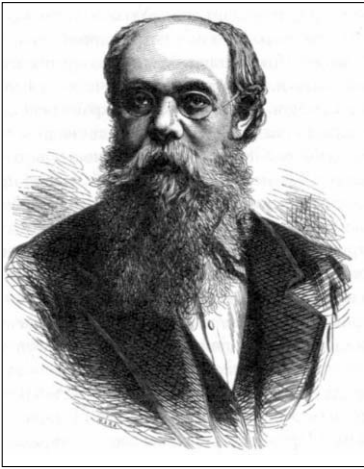
Завдяки М. Драгоманову, який намагався розкрити «українській літературі один ідеал, який поставив би її на рівні з іншими літературами Європи» (М. Євшан), відбулося відмежування європейськи налаштованої творчої інтелігенції Західної України, передусім галичан, від «рутентства» і москвофільства, які загрожували завести її на безвихідні манівці, що підтвердила культурна й літературна ситуація на Буковині, в Закарпатті й Лемківщині.

Закарпатське, переважно клерикальне письменство, самопроголошене «карпаторуською» літературою в системі «общерусской литературы», — одне з невдалих осередків українського літературного процесу. Вичерпно представляє цей глухий кут творчість типового москвофіла О. Павловича, який формувався під впливом О. Духновича та чеського «штурвського руху». Більшість віршів він написав місцевою говіркою «по маквицькому нарчю», по «шаріському говору», хоча «русскую літературу читав своєю учительницею». Поет, плутаючи означення «руський» та «русский», зазначав в «Автобіографії»: «Руському языку я в школах не учився нігде, і так не в состоянии правильно писати по-русски, потому я занимаюсь только просто-народным стихотворением...». Найвідвертіше москвофільську позицію обстоював Є. Фенцик, який у статті «Великоруссы» заявляв з чужого голосу, що під етнонімом «руський» розуміє всіх східних слов'ян, тобто продемонстрував підміну понять, обстоював фантомний «угро-руський язык», силкувався його «приблизити к литературному русскому языку», як й І. Сільвай, виступав проти вживання української мови (Д. Данилюк). Москвофільство гальмувало й дискредитувало не тільки розвиток української літератури на Закарпатті, а й її жанрово-стильові пошуки, тому жанрова система не була тут достатньо вироблена порівняно з українським письменством загалом. На межі XIX—XX ст. з'явилось відгалуження з «карпаторуського» осередку на підставі легенди про існування в Закарпатті окремого «угро-руського» народу, що ніби перебував під «благотворним» угорським впливом. Прихильники такого

погляду Г. Стрипський і Ш. Бонкало намагалися трактувати літературу Закарпаття як окрему, відмінну від української й російської, що ніби виникла й може розвиватися самостійно в межах проживання русинів в Угорщині. Серйозних результатів у письменстві ця наскрізь штучна тенденція не дала.

У духовному й інтелектуальному житті Західної України далося взнаки засилля німецької мови й культури. За спостереженням О. Маковей, «під впливом німецьких урядів [державних інституцій — Ю. К.] і шкіль витворилися на Буковині такі обставини, що вся інтелігенція (навіть волоська) прийняла німецьку мову за свою — її уживали і в розмовах, і в письмі». Не дивно, що Ю. Федькович, С. Воробкевич, Євгенія Ярошинська, Ольга Кобилянська та ін. починали свою творчість по-німецьки. При потурани австро-угорської влади й за ініціативою православних консисторів заохочувалася румунізація Буковини. Трагедію українців, позбавлених життєвого простору та «вищих ідеалів» чи то в Австро-Угорщині, чи то в Російській імперії, розкрито устами народниці Анни з повісті «Перекінчики» Євгенія Ярошинської: «Вже в школі не виховують нашу молодь на патріотів, бо се й неможливе, як її вихованне довірене понайбільше чужим людям, що насміхаються з усього нашого і таким способом заціплюють у молоді душі легковажане до свого власного. Через такі обставини моляться так багато наших чужим богам».

У складних історичних умовах київська «Громада» і львівська «Просвіта» налагоджували між собою тісні контакти, своєю діяльністю засвідчили, що Україна, розірвана двома імперіями, лишається єдиною. Це одними з перших зрозуміли А. Вахнянин і М. Лисенко, які познайомилися 1867 р. у Львові. Їх єднала енергетика слова Т. Шевченка. Київський композитор написав музику до «Заповіту», а львів'янин — до драми «Назар Стодоля». Виданий у Петербурзі «Кобзар» (1860), яку привіз один із засновників «Просвіти» М. Димет, став настільною книжкою галичан, передусім молоді. Невипадково студентське товариство, маючи назву «Громада», що перегукувалася з київською організацією, брало участь в організації першої у Львові панахиди за упокій Т. Шевченка в православній каплиці Пресвятої трійці (11 березня 1865 р.), ініціювала вшанування пам'яті поета в Народному домі (10 березня 1866 р.), де вперше пролунав його «Заповіт». Наступного року шойно сформована «Просвіта», спираючись на цей досвід, провела в будинку Стрільниці (нині — вул. Лисенка, 23) Шевченківський концерт, що став традиційним. Д. Тянячків — автор статті про «Слівце правди Dziennik-ovi Literack-ому про нашого батька Тараса Шевченка» в альманасі «Вечерниці», листувався з П. Кулішем, пропагував ідеї М. Шашкевича. Наддніпрянці в часи руїни українства усвідомлювали потребу активного співробітництва з народовцями,



О. Кониський

“пам’ятаючи, що праця Галичини се праця для нас” (І. Стешенко). Наддніпрянець О. Кониський, якого М. Грушевський назвав “найвизначнішим галицьким письменником 70-х та 80-х років”, М. Драгоманов, Д. Пильчиков ініціювали заснування у Львові Літературного товариства імені Т. Шевченка (1873) на кошти київських, пов’язаних з “Громадою” меценатів В. Тарновського, Єлизавети Скоропадської-Милорадович, а також В. Симиренка, Є. Чикаленка, К. Паньківського, П. Пелехина та ін.; з 1892 р., перетворене на поважне Наукове товариство імені Тараса Шевченка (НТШ), стало “своєрідною Академією наук” (О. Маковей).

Діяльність наукової установи має кілька етапів: (1873—1892) — робота власної друкарні, поширення української художньої та літературознавчої книжки, наприклад, “Історія літератури руської” О. Огоновського, видання двотижневика “Зоря”; (1892—1914) — реорганізація товариства за зразком Академії, функціонування трьох наукових секцій (фі-



лологічна, історично-філософська, математично-природничо-лікарська), комплектування бібліотеки, налагодження зв’язків з європейськими науковими установами, регулярні випуски “Записок Наукового товариства імені Шевченка” (до 1913 р. з’явилося 170 книг, з них — 112 за редакцією М. Грушевського), друкування наукових видань. Подіями інтелектуального світу в Україні стали восьмитомні “Пам’ятки українсько-руської мови і літератури” (1896—1912), “Збірник філологічної секції Наукового товариства імені Шевченка” у 23-х т. (1898—1937), “Етнографічний збірник” у 40-ка т. (1899—1929), “Матеріали до українсько-руської етнології” у 22-х т. Третій етап НТШ розпочався 1914 р. і тривав до 1945 р., переживши дві світові війни, переслідування польською владою та подвійну більшовицьку “ліквідацію”.

Далі буде.

VIVAT ACADEMIA! VIVANT PROFESSORES!

Закінчення.
Поч. на стор. 1

Видатний американський філософ Брайден стверджує, що ми є часткою величезної голограми, яку він називає божественною матрицею. І саме тому кожна спільнота мусить бути єдина й цілісна, а вона можлива тільки у мовному варіанті, тільки у Слові. Бо Слово надзвичайно складне у своїй структурі. Колись я прийду і розкажу студентам, наскільки є важливою кожна складова: фонемна, морфемна, семемна...

Наша мова колосально розроблена і давним давно. І коли нам кажуть, що ми хворіємо “української болезню”, або “ми все русская нація”, і пишуть величезні томи, що сьогодні масово видаються в Росії, задля того, щоб знівелювати, убити, знищити нашу окремішність, нашу ідентичність. Навіть Леонід Кучма 2004 року змушений був написати: “Україна — не Росія”.

Яка ж годі була реакція північного сусіда, а нині войовничого агресора на цю тезу?

У Росії негайно створили фонд Володимира Путіна. Він особисто його фінансує, при ньому створено видавництво “Імперская традиция”, яка покликана зробити одне — довести, що ми не є окремішнім народом, ми не є окремішнім мовним носієм, ми є — ніхто! І це сьогодні вони намагаються довести всьому світові. Але за нами правда і віра. Ми, українці, так само маємо право на Томос, як і інші незалежні й самодостатні народи, маємо право на своє релігійне українське слово, тому що слово було в почині. Це сказав Іоанн: у почині було слово, і слово було в Бога, і слово було Бог і через слово все сталося. Замислімося на мить, почувімо, які глибинні змісти в цьому закладені!

Згадалася невелика цитата великого геніального філософа Франції Рене Генона, який сказав, що першомова була божественна. Згідно з концепцією Джабатіста Віко, є три доби у всесвіті: перша — Олімпу,

доба Богів, друга — героїв, третя — доба людей. У добу Богів творилися гімни Богам, у другій — творилися сенси... Ми з вами живемо в добу людей. Але відгуки і перегуки існують. І колись була одна прामова, на якій говорив Всевишній з Адамом і Євою. Він не говорив мовою жестів, і ця мова була мовою змістів, в добу героїв розмовляли мовою емоцій, а нині ми спілкуємось мовою значень...

Але про це я скажу окремо, коли ми говоритимемо на тему відродження змістів і емоцій української мови, необхідності боротьби за неї. Бо рідна мова — це сенсор, який дає нам абсолютну перспективу, якщо ми творимо цю цінність. Тому з усіх цінностей її найдужче треба берегти, плекати і захищати. Так, як сьогодні Україна захищає свою територіальну цілісність, свою культуру, свою історичну пам’ять, але найголовніше — рідне Слово. Отже, коли ми говоримо про космічність української мови, ми говоримо про її богозначеність. І призначення кожного письменника не констатувати, а натхненно, переконливо підносити рідне слово до космічного рівня.

Шановні студенти і вчителі! Немає важливішої, складнішої бінарної формули, ніж учитель і учень. Вчитель і учень — це Новий



Фото надано прес-центром Національного педагогічного університету ім. М. Драгоманова



Фото надано прес-центром Національного педагогічного університету ім. М. Драгоманова

Завіт, вчитель і учень — це пророки, це все Святе письмо, вчитель і учень — це великі епоси... Існують грандіозні тексти, які ми зобов’язані прочитати, як свої, власні. Пізнаваймо світ, і ми були сильними, як ніколи! Пізнаймо себе, і ми будемо вільними.

Дуже вдячний Вам, що я і вся “Просвіта”, яка стоїть на порозі свого 150-ліття, тепер разом з вами боронитимемо наші спільні національні підвалини.

На завершення промови новообраний почесний доктор університету Павло Мовчан вручив ректору Національного педагогічного університету ім. Михайла Драгоманова Віктору Андрущенко свою щойно видану книжку есеїстики “Український формат”.

Микола ЦИМБАЛЮК



Фото Миколи Владзімівського



Українізація освіти на Полтавщині в добу Української Центральної Ради (березень 1917—квітень 1918 р.)

6—8 квітня 1917 року в Полтаві за участю просвітян відбувся повітовий з'їзд учителів, який відкрив голова повітової земської управи В. Петраш. Провідною ідеєю роботи з'їзду була українізація і демократизація школи та розширення шкільної мережі. У рішеннях з'їзду підкреслювалося: в Україні має бути і національна українська школа. Делегати висловилися за ліквідацію інституту шкільних інспекторів і створення замість них повітової педагогічної ради з представників від учителів, земства і громадськості, підвищення мінімальної зарплатної плати вчителям до 60 карбованців на місяць, створення профспілки працівників освіти в особі Учительської спілки та поповнення вчителями педагогічного бюро губернського земства, яке водночас зобов'язувалося приступити до видання підручників і посібників для українських шкіл.

За участю “Просвіті” розробила програму створення національної школи, яка дістала схвалення освітян і була затверджена в серпні 1917 року другим Всеукраїнським з'їздом вчителів. Згідно з його рішеннями в губерніях і повітах України вводилася посада комісарів у справах народної освіти. Полтавським губернським комісаром став дяч “Просвіті”, публіцист і



Віктор Андрієвський

педагог **Віктор Андрієвський**. Перехід на українську мову навчання успішно здійснювався в Полтавському, Гадяцькому, Миргородському та інших повітах губернії. Створення системи української освіти відбулося у двох напрямках: повна або часткова (шляхом запровадження українознавчих предметів) українізація існуючих шкіл; відкривалися нові школи з українською мовою навчання. Вирішували цю проблему у складних умовах: не було підручників і посібників, навчальних програм і уаочень. І все ж українізація шкільної освіти давала свої наслідки. У Полтаві й Полтавському повіті до кінця 1917 року були українізовані всі 12 вищих початкових шкіл, у Гадяцькому — всі чотири. Характеризуючи стан народної освіти, Віктор Андрієвський у листі до секретаря у справах освіти Генерального Секретаріату України **Івана Стешенка** писав, що українізація шкіл у губернії перебуває “в гіршому стані, ніж могла би бути”, хоча загалом був задоволений її проведенням. Усі повітові земства, крім Переяславського, активно підтримували цей процес.

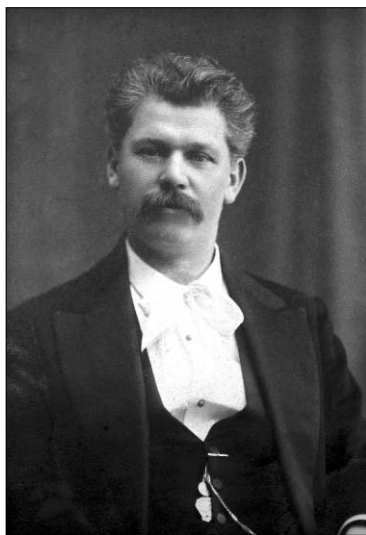
Вирішальну роль у розвитку національної шкільної мережі відіграли товариства “Просвіті”. Саме вони в більшості випадків

Українізація освіти на Полтавщині поживилася після проголошення Українською Центральною Радою (УЦР) у червні 1917 року автономії України. До Лютневої революції 1917 року в українських губерніях Російської імперії не було жодної української школи, а освітній рівень населення, особливо сільського, був низьким. Спроби домогтися навчання дітей рідною мовою зустрічали запеклий опір з боку російського самодержавства. Тому відразу ж після повалення царизму, не чекаючи дозволу Тимчасового уряду, з ініціативи батьків та “Просвіті” почався стихійний процес українізації шкільної освіти, насамперед початкової, де переважно навчалися діти робітників і селян, а вчителями були такі ж вихідці з народу, як і учні. Прагнення батьків навчати своїх дітей рідною мовою підтримали й учителі.

виступали ініціаторами створення українських шкіл і гімназій. Потяг народу, особливо селянства, до знань був таким великим, що органи місцевого самоврядування за браком коштів не могли задовольнити всі прохання, які надходили з сіл, про розширення існуючої шкільної мережі. Протягом 1917 року до Полтавського губернського земства надійшло понад 40 вимог про відкриття українських гімназій у селах, причому сільські сходи надавали землю під забудову безкоштовно і брали на себе їх утримання. До Миргородського повітового земства надійшло 9 заяв про відкриття нових вищих початкових шкіл та училищ, але до початку навчального року відкрили лише чотири. Восени 1917 року в Зінківському повіті відразу було відкрито шість однокласних (1918 року вони стали двокласними) початкових шкіл у Бірках, Груні, Великих Будишах, Ковалівці, Комишах і Куземині. Сільські громади виділили для них по 1—2 десятини землі. Загалом же протягом літа 1917-го—квітня 1918 року на Полтавщині відкрили 69 вищих початкових шкіл, абсолютна більшість з яких була з українською мовою навчання.

Створення системи української національної освіти відбувалося в складних умовах: не вистачало підручників і посібників, навчальних програм і уаочень, а також національно свідомих або хоч би тих, хто вільно володів українською мовою, вчителів. Часто шкільні приміщення страждали від революційного безладдя, перетворювалися на зали для політичних мітингів і зібрань.

А восени 1917 року сталося ще кілька не менш важливих подій. Український патріот, просвітянин і громадський діяч **Олекса Августинович Левитський** (1872—1947) наприкінці вересня обійняв посаду директора Полтавського учительського інституту. Про це у статті “Український педагогічний інститут — перший заклад вищої освіти у Полтаві” (журнал “Постметодика”) повідомляє кандидат географічних наук, завідувач кафедри географії і краєзнавства Полтавського національного педагогічного університету **Леонід Булава**. Тему розвитку інституту при Олексі Левитському пан **Леонід** разом із колегою-науковцем **О. М. Машенком** висвітлює й у статті “Полтавський учительський інститут і Антон Семенович Макаренко у 1917 році”. Цитує: “*Олекса Августинович Левитський — досвідчений організатор освіти (до середини вересня працював директором Таганрозького комерційного училища), ще 28.07.1917 попросив у попечителя Київського учбового округу направити його на роботу в навчальний заклад, де викладання буде вестися українською мовою. Йому було запропоновано очолити Полтавський учительський інститут. Але потрібно було дочекатися затвердження в Міністерстві освіти уряду Росії, до якої тоді*



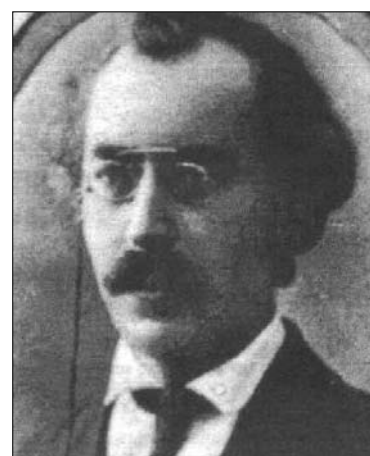
Іван Стешенко

*формально входила Україна. Як потім з'ясувалося, Наказ міністерства про призначення був підписаний 16.09.1917 р. О. А. Левитський писав попечителю 20.09.1917 р.: “Приїм слухачів зроблений, але немає кому вчити, бо половина вчителів-великоросів уже переведена в інші інститути. О. А. Левитський одночасно викладав педагогіку та українську мову з її методикою. Леонід Булава у цій статті оприлюднює спогад видатного педагога **Григорія Ващенка**: “*Олекса Августинович Левитський швидко перетворив інститут на справжню українську школу. Він закликав до інституту українських педагогів і між ними В. Шепетьєва, пізніше відомого науковця, літературознавця і етнографа. Керування зразковою школою він доручив Ф. Пошивайлу, що потім став відомим як добрий методист. Із педагогів, що працювали в інституті раніш, залишилося небагато, але був між ними Лисогорський, запеклий україножер, який вмів приховувати свої настрої”.**

18 вересня нарешті Полтавська “Просвіта” була офіційно зареєстрована під назвою “Українське товариство “Просвіта” у Полтаві”. А 9 жовтня Олексу Левитського обирають головою організації. Попередник **Грицько Коваленко** зосереджується на видавничій діяльності.

Освітянин **Олекса Августович Левитський** — знакова постать в історії “Просвіти”. Народився він 17 березня 1872 року у містечку Дашів на Київщині у багатодітній родині священика. Обійстя Левитських водночас було приміщенням початкової школи, дев'ятеро дітей отця Августина з дитинства були знайомі з педагогікою нижчої школи доби. 1881 року вступає до Київської другої гімназії, після закінчення чотирьох класів складає конкурсні іспити до Колегії Павла Галагана. Вивчає німецьку, французьку, давні мови, поза програмою вивчали заборонені патріотичні вірші Тараса Шевченка. Бере участь у таємних учнівських зібраннях, стає свідком розправ над учасниками студентських заворушень після реакційного університетського статуту царя **Олександра**

III 1884 року. Закінчивши 1890 року Колегію Павла Галагана, вступає до Одеського університету на історико-філологічний факультет. На третьому курсі навчання подав на кандидатський захист тему про золотий вік польської літератури (XVI століття). Робота оцінена на “відмінно”. Левитського залишають у виші для підготовки на професорську кафедру. Та заради роботи у народній школі він відмовився. За більше ніж 50 років педагогічної діяльності на 1936 рік працював у 24 навчальних закладах. У 1896—1898 роках він працює у земській народній чотирикласній школі у селі Рибці на Полтавщині. Організовує вечірню школу для сільської молоді та літературний гурток. Через це спалахнув конфлікт з поміщиком Волковим, який запропонував вибір: добровільно залишити село чи опинитися під наглядом жандармів за “підбурювання селян проти шанованого всіма землевласника”. Мусив переїхати на Кубань. Там обіймає посаду інспектора народних шкіл Армавірського навчального округу. Бере під опіку “неблагонадійних” учнів та опальних семінаристів, які теж тоді мешкали на Кубані. Серед них **Симон Петлюра**. 1902 року той звернувся з проханням надати посаду вчителя. Левитський, хоч і не мав вакансій, рекомендував Петлюру кандидатом міської учительської ради. **Симона Петлюру** призначили 1902 року помічником учителя у п'яте Катеринославське училище. Майже щорічно з 1902-го до 1925 року виступає як мовник-практик на учительських курсах



Григорій Ващенко

Краснодара, Полтави, Житомира, Чернігова, Гайсина, Тульчина, Коростеня тощо. У 1907 та 1910 роках відвідав Німеччину, зокрема наукові установи Берліна, Мангейма, Дрездена, Мюнхена. Подорож дала змогу упроваджувати на Батьківщині новітні німецькі педагогічні методики. А ще займався збором коштів для навчання бідних дітей, організував бібліотеки, з'їзди сільських членів педагогічних товариств. 1908 року **Олекса Левитський** долучається до Київської міської “Просвіти”, очоливши її шкільно-лекційну комісію при Київському товаристві “Просвіта”.

Вільне володіння іноземними мовами дозволило займатися перекладацькою діяльністю. **Владим** був переклад роману **Еміля Золя** “Шахтарі” (витримав три видання у 1926—1931 роках).

Матеріали систематизував **Олег ПУСТОВІАР**, перший заступник голови Полтавського обласного об'єднання ВУТ “Просвіта” ім Т. Шевченка

Джерела:

Реверук В. Я. *Полтавщина в перший рік Української революції. Доба Центральної Ради (березень 1917—квітень 1918 рр.)* — Полтава: АСМІ, 2007.

Реверук В. Я. *Полтавщина в огні Української революції (1917—21 рр.)* — Полтава, видавець Шевченко Р. В., 2014.

Колектив авторів, Блавацький С., Пусепліна Н., ОДТРК “Лтава” / *історико-документальний фільм “Поборники незалежності. Григорій Ващенко”, 2014, режим доступу <http://www.ltava.poltava.ua/poborniky-nezalezhnosti/2/>*

Ващенко Григорій. *Твори*. [Т. 6]. *Спогади. Статті / Григорій Ващенко; Всеукраїнське педагогічне товариство ім. Григорія Ващенка.* — Київ: Школяр, 2006.

Колектив авторів, Вікіпедія Ващенко Григорій Григорович Пустовіт Т. *Віктор Андрієвський — видатний літописець доби Української Народної Республіки/Зоря Полтавщини, офіційний сайт газети, 25.08.2016., режим доступу <http://www.old.zorya.poltava.ua/2016/08/25/viktor-andriyevskiy-j-vydatnyj-diyach-i-litopysets-doby-ukrayinskoyi-narodnoyi-respubliki/>*

Колектив авторів, Блавацький С., Реверук В. Я., ОДТРК “Лтава” / *історико-документальний фільм “Поборники незалежності. Іван Стешенко”, 2014, режим доступу <https://www.youtube.com/watch?v=iGKwvPpe-NM>*

Колектив авторів, “Історія Полтави” (сайт Бориса Тристанова), — *Стешенко Іван Матвійович, режим доступу <http://histpol.pl.ua/ru/poltavskij-rodoslov/alfavitnyj-ukazatel-rodov/spisok-rodov-1?id=3017>*

Л. М. Булава, С. М. Шевчук, О. М. Машенко. Географічна освіта в контексті історії Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка (1914—2014 роки): Монографія. — Полтава, ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2014.

Л. М. Булава, О. М. Машенко. Полтавський учительський інститут і Антон Семенович Макаренко у 1917 році — Полтава, ПНПУ ім. В. Г. Короленка, 2014.

Колектив авторів, *Історія Полтавського педагогічного — від першопочатків до міжнародного визнання, Полтава, ПНПУ імені В. Г. Короленка, с. 1—5, режим доступу <http://www.logos.biz.ua/proj/korolenka/pdf/008.pdf>*

Л. М. Булава, О. М. Машенко. Український педагогічний інститут — перший заклад вищої освіти у Полтаві — Полтава, ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2014.

Колектив авторів, Блавацький С., Пустовіт Т. П., ОДТРК “Лтава” / *історико-документальний фільм “Поборники незалежності. Олекса Левитський”, 2014, режим доступу <http://www.ltava.poltava.ua/poborniky-nezalezhnosti/7/>*

Пустовіт Т. П. *Це був справжній український патріот, людина з ґрунтовною освітою (Олекса Августович Левитський) // Історія Полтавського педагогічного інституту в особах.* — Полтава: АСМІ, 2004.

Колектив авторів, Вікіпедія Левитський Олекса Августович.



Лариса ТКАЧ, член ради Рівненського міського товариства «Просвіта» ім. Т. Г. Шевченка

У межах проекту Рівненського міського об'єднання ВУТ «Просвіта» ім. Т. Шевченка «Просвіта сіє світло», що реалізується в ході загальноміського проекту управління культури й туризму «Рівне — місто унікальних подій», за сприяння управління освіти Рівненського міськвиконкому 26 жовтня 2018 року відбулася краєзнавчо-патріотична експедиція «Стежками УПА», під час якої всі охочі завітали до меморіального музею Романа Шухевича, що в Білогір'ї під Львовом.

У День захисника України, свята Покрови, Дня українського козацтва та 76-річчя УПА в Рівному відбувся 24 фестивально-огляд військово-патріотичної пісні та строю «Червона калина», який 1994 року започаткувало товариство «Просвіта». Цьогоріч це не конкурс, а фестиваль. Переможців журі не визначало. Кожен взвод, а їх було 33, отримав грамоту. Головна мета таких заходів — виховання у молоді любові до рідної землі та патріотичного духу. Отже, командирів взводів, які брали участь у конкурсі, нагородили експедицією «Стежками пам'яті героїв УПА».

У с. Білогір'я, що під Львовом, є музей генерала-хорунжого УПА Романа Шухевича. Тут була одна з останніх кришок легендарного головнокомандувача повстанців. Він там жив (1948—1950 рр.), проводив робочі наради, керував підпіллям. І саме тут, на порозі будинку, де зараз музей, загинув, увійшовши назавжди в історію України. В будинку після смерті Шухевича жили люди. Після здобуття Україною незалежності, колишні воїни УПА з діаспори купили приміщення, власникам

придбали квартири у Львові, а будинок подарували українцям, для музею. Будинок двоповерховий, на першому поверсі загальна експозиція на тему боротьби повстанців і Романа Шухевича. Рояль із родинного дому, світлинки і документи Шухевичів, кулемет «Максим» та автентичні предмети з повстанської кришки. На другий поверх двері ведуть із подвір'я. Одразу після входу починаються вузькі сходи. Ось саме на них Шухевич застрелив начальника відділення Управління МДБ УРСР майора Ревенка. На спецоперацію до кришки зібрали понад 700 солдат, які увірвалися до другого поверху і хтось із них по-

Стежками пам'яті героїв УПА

Поринути в історичні події національно-визвольного руху 40—50-х років ХХ ст. за Українську державу, доторкнутися до героїчного минулого на прикладі героїв, котрі служили українській ідеї та поклали на її вівтар свої життя, Прометеєм яких був Роман Шухевич, мали змогу 33 лідери патріотично свідомої молоді рівненських шкіл.

ранив Шухевича. Тоді поранений Провідник УПА вистрілював собі у скроню. Кулю згодом знайшли мешканці будинку, зараз вона в музеї. Піднявшись сходами, побачимо вузьку перегородку (40 см ширина потаємної кришки). Цей виріз з'явився вже під час створення музею. Крім того, була ще шторка з тканини, яка додатково маскувала схованку. Саме в ній і повинен був ховатись Шухевич. Та коли він почув, що допитують його зв'язкову Галину Дідик, і побачив з другого поверху, скільки прийшло за ним ворогів, вирішив не датися в руки живим. До речі, в МГБістів був наказ узяти його живим. Не вийшло.

На другому поверсі є приміщення, де була кухня, а також кімната зв'язкової, вчительки та Шухевича. Зараз там стоять меблі (стіл, стільці та диван) Шухевичів з їхнього родинного дому.

Загинувши у 43 роки, хорунжий УПА Роман Шухевич зробив для України багато, а скільки ще міг зробити!

Найбільшою слави у пам'яті нащадків Роман Шухевич заслужив як талановитий організатор і

Головний командир легендарної УПА. Він розумів, що УПА, хоч і започаткована революційною ОУН, фактично має бути всенародною, всеукраїнською силою. Шухевич був високоосвіченою особою, розумівся на всіх дисциплінах військової справи, на теоретичному та практичному плані в організації збройних сил, автор багатьох статей на військово-навчальну тематику. Він мав різні псевда («Тарас Чупринка», «Чернець», «Дзвін», «Чагар» та ін.), бо такими були вимоги суворій конспірації.

Загинув Роман Шухевич уранці 5 березня 1950 року в нерівному бою з військами МВД-МГБ. Досі невідомо, де могила Тараса Чупринки, Головного Командира УПА, який керував армією майже 7 років, з них 5 років — в умовах «мирної стабілізації» після війни.



— Коли мені запропонували поїхати на екскурсію до музею Романа Шухевича, я погодилася і не пошкодувала. Адже не часто випадає нагода відвідати реальне місце, де відбулись події історичного значення, — каже Анастасія Зайчук, учениця 10 класу ЗОШ № 20. — Вразили маловідомі факти з життя і боротьби Романа Шухевича. Найцікавішою була розповідь про вольове рішення і мужню смерть командира УПА саме на місці події. Під час екскурсії почула багато невідомого про родину Шухевичів і тих людей, що співпрацювали з ним заради волі рідного народу. Після такої інформації розумієш, наскільки сильною була і є наша нація.

— Це була незвичайна поїздка. Ми відвідали легендарне місце, де загинув герой України за незалежність своєї держави. Екскурсія залишила лише позитивні емоції, відчув гордість і шану до нашого історичного минулого, — поділилася враженнями Давид Кручек, учень 8 класу СПШ № 15.

На згадку спільне фото екскурсантів біля монумента. Повертаючись додому, пройшлися старим Львовом. Професійний коментар щодо цих та інших історичних подій, які відбувалися на теренах Волині та Галичини в різні часи, робив учитель історії Рівненської ЗОШ № 27 Михайло Шевчук. Інформацію жваво обговорювали дорогою додому. Учні були учасниками вікторин, питання до яких придумували самі.



Почесну місію нагородження виконав перший заступник голови Всеукраїнського товариства «Просвіта» імені Тараса Шевченка, доктор педагогічних наук, професор, академік НАПН України Г. Г. Філіпчук, який зазначив, що «ця відзнака — вдячність за внесок у справу Українського національного відродження, розвиток української культури, самовіддану працю на теренах духовного утвердження рідного слова». Георгій Георгійович вручив учасникам тріо «Кобзар» Тараса Шевченка та значок «Незалежна Україна».

Незмінні учасники тріо «Гонта» — колишні студенти, а нині викладачі факультету мистецтв. Виконавці віднайшли, записали та вивчили чудові взірці вокального мистецтва рідного народу. Цінним у творчій практиці самобутнього колективу (єдиного в Україні чоловічого вокального

Всеукраїнське товариство «Просвіта» імені Тараса Шевченка нагородило Почесною грамотою народний аматорський колектив «Гонта»

18 жовтня 2018 року в актовій залі Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини під час роботи V Міжнародної науково-практичної конференції «Теоретико-методологічні аспекти мистецької освіти: здобутки, проблеми та перспективи» відбулася церемонія вручення Почесних грамот Всеукраїнського товариства «Просвіта» імені Тараса Шевченка учасникам народного аматорського колективу «Гонта» — заслуженим працівникам культури України — доценту Василю Васильовичу Семенчуку, доценту Петру Миколайовичу Волошину, викладачу Валентину Анатолійовичу Купчику.



тріо) є акапельний спів, що зберігає в автентичній красі та багатстві славні традиції багатоголосся. «Гонтівці» активно займаються

волонтерською діяльністю, із цікавими концертними програмами неодноразово бували в зоні АТО (м. Щастя, м. Новоайдар,

ст. Луганська, с. Денежнікове, м. Покровське, м. Лисичанськ, м. Северодонецьк). Творчість заслужених праців-

ників культури України Петра Волошина, Василя Семенчука та Валентина Купчика зміцнює народні мистецькі традиції, формує у учасників високе почуття патріотизму та національної гордості, збагачує духовно. Високий професійний рівень виконання ансамблю неодноразово був відзначений нагородами на Всеукраїнських та Міжнародних фестивалях-конкурсах.

Учасники колективу висловлюють велику вдячність керівництву ВУТ «Просвіта» імені Тараса Шевченка за високу оцінку їхньої діяльності та обіцяють і надалі популяризувати українську пісню.

Відділ змісту та організації педагогічної освіти



Поет Дмитро АРСЕНИЧ: Іпостасі персональної ідентичності

Аделя ГРИГОРУК,
член НСПУ та НСЖУ, заслужений працівник освіти України, м. Косів

Вдається мені, що ніхто й ніколи не бачив його апатичним, байдужим, пасивним чи навпаки — в’яло умиротвореним і розслабленим. Він — згусток живої енергії, напруга якої сягає високого вольтажу. Починаючи розмову, спочатку начебто стриманий, він електризується, запалюючи своєю внутрішньою силою співрозмовника, і ви тут же бачите цього чоловіка готовим до безкомпромісного відстоювання життєвих ідеалів, спостерігаєте блискучий політ думки, обшири його поетичної фантазії. Це — Дмитро Арсенич, поет, член Національної спілки письменників України, наш з вами земляк, бо народився й живе в рідному селі Нижньому Березові на Косівщині.

Він автор книг: “Постріли з лука” (три видання: 1987, 2001, 2017), “Відбитки часу” (1993), “Намисто колібри” (1994), “Стозвук” (1999), “Лісова виставка” (2001), “Відгадай” (2001), “Рух зірок” (2002), “Літо-літечко” (2003), “Ліщинові сережки” (2006), “Така філософія” (2009), “Гра” (2011), “Розсіпаний мак” (2012), “Найчутливіша струна” (2014). Зараз у видавництві “Писаний Камінь” нова його збірка “Братчики”, яка, сподіваємося, невдовзі прийде до читача.

І хоча основні книги Арсенича побачили світ в останні два десятиліття, його життя в літературі розпочалося значно раніше: ще далекого 1964-го, коли в збірнику “Естафета пісні”, виданому у Львові видавництвом “Каменяр”, було опубліковано його вірші.

У далекі шістдесяті Дмитро Арсенича друкувала “Літературна газета” (теперішня “Літературна Україна”), подавши увазі читачів добірку афоризмів, тим самим уже тоді виокремивши чи не найважливішу рису його мистецького обдаровання — стилістичну і влучність думки. Роком пізніше видавництво “Молодь” у черговому альманасі “Вітрила-68” надає письменникові можливість на своїх сторінках опублікувати кілька десятків паремій — коротких, інколи парадоксальних висловів різноспектрової тематики, з яскравим експресивно-стилістичним забарвленням. Дмитро Арсенич ніби знічев’я продукує їх, іронічно при цьому зауважуючи, що “нудний афоризм має перевагу над нудним романом: на читання витрачається мінімум часу”. Близько трьох тисяч афоризмів автор вмістив у збірці “Постріли з лука”, а що вони заслуговують на найвищу оцінку, свідчить таке: добірка Арсеничевих влучних висловів увійшла в антологію “Українська афористика Х—ХХ ст. (К.: Просвіта, 2001. — 320 с.) і займає в ній поважне місце поряд із Василем Стусом серед ста найвідоміших майстрів цього непростого жанру, твореного впродовж тисячі(!) років на наших вітчизняних теренах.

Поетичні твори Дмитра Арсенича читачі могли знайти на сторінках українських часописів із поважною репутацією — журналах “Дніпро”, “Жовтень” (теперішній “Дзвін”), “Ранок”, “Україна”, його гумористичні вірші охоче брав до друку популярний “Перець”. Здавалося б, мистецька доля Арсенича заповідається як успішна й перспективна. І воно, може, так і було б, якби...

Якби 17 представників із його нижньоберезівського роду не перебували в лавах ОУН-УПА й не протистояли радянській окупації в збройній боротьбі. Одні з них загинули, інших було ув’язнено, третіх вивезли в “несходимий” Сибір.

Якби сам Дмитро, шукаючи відповіді на запитання “Хто я?”, міг зігнувати свої першовитоки (свої і свого народу) й відмовитись від закріпленого на екрані пам’яті образу “Я — УКРАЇНЕЦЬ” на користь, скажімо, “радянська людина”, “поет-комсомолец” чи подібного. Але ж ні! Належність до українського національного кореня жила в ньому на генному самоусвідомленні й мало того — спонукала Ар-

сенича до активного самовиявлення. Так, у 1955 р., ще навчаючись у дев’ятому класі, Дмитро з групою учнів пошив синьо-жовтий прапор, який його ровесники вивісили на Нижньо-березівській сільраді.

1957 року виготовляв і розповсюджував листівки антирадянського змісту, за що 1960-го був заарештований КДБ і заслужений до трьох років умовно. І хоч перебував під пильним наглядом органів держбезпеки, 1965-го був виявлений у розповсюдженні матеріалів самвидаву і творів Марка Боеслава (Михайла Дяченка — воїна УПА й письменника).

Із сказаного стає зрозумілим, чому Дмитро Арсенич не тільки не міг вступити до жодного вищого навчального закладу (хоча в школі навчався дуже добре), а й зрештою мати хоча б якусь роботу: довгий



час Арсенич перебував у статусі безробітного інтелігента — річ у радянські часи нечувана! Він ще молодою людиною усвідомив, що в тоталітарній державі українському митцеві відведена особлива роль — збереження національної ідентичності, плекання національного духу етнічної культури задля її майбутнього відродження.

А як же письменницькі амбіції, окремі книги? Про них доводилося лише мріяти. І аж 1987 року пересіяна цензурою Арсеничева книжка афоризмів вийшла в Києві. Додамо принагідно: щоб їх видати, довелося під однією палітуркою вмістити твори ще одного автора — Леоніда Сухорукова, що й приспало пильність цензури.

Із настанням “перебудовних” часів Дмитрові Арсеничу вдалося опублікувати більшу частину того, що раніше жодне видання не ризикнуло б надрукувати. Його часта присутність у коломийській газеті “Агро”, районних і обласних часописах свідчили про новий період творчості, пов’язаний зі сподіваннями на здобуття Україною омріяної незалежності. Можна говорити про гостру публіцистичність Дмитра Арсенича цього періоду, його гнівні інвективи на адресу більшовицької ідеології, її адептів, зрадників національного чину, пристосованців і моральних пігмев, категоричний радикалізм його громадської позиції:

*Розпинали нас і катували,
Тормами гноїли нас живцем.
Так чому садистам-канібалам
В морди не кахикнути свинцем?*

Розумію, що вихоплені з контексту рядки можуть насторожити, однак хочу звернути увагу читача на те, що викликані такі риторичні фігури саме україноцентризмом автора, його болісною перейнятістю майбутнім омріяною віками держави, його власним емпіричним досвідом, відчуттям нерозривного зв’язку з матерією:

*Але як обірвеш пуповину,
Що тебе на цій землі тримає?*

*І чогось болить тобі Україна,
Так неперебутньо й недарма...*

Усвідомлюючи поезію як код національного Логосу, письменник активізує власну енергію творення й скеровує її на оживлення національних чуттів, повернення віри в себе, у спроможність формувати власну долю на своїй землі — такі програмні складові націєствердження й визначають публіцистичність Дмитра Арсенича. І хоча в оцінці багатьох критиків публіцистичність поезії неминуче пов’язана з утратою її естетичних якостей, хто може заборонити авторові задекларувати власну самопосвяту національній справі? Та ще й на таких емоційних реєстрах:

*Не я вмирав на полі бою,
Не я пролив гарячу кров,
Але на тім стояв і стою:
Я б з тими хлопцями пішов.*

Однак Дмитро Арсенич передовсім лірик. Його поезії просякнуті диханням конкретної людини, в якій читач завжди вгадує власні рефлексії.

Лірика Арсенича суб’єктивна, вона передає уявлення автора про світ, тамує нашу спрагу осягнути таємничі й незбагненні зв’язки між Часом і Вічністю, людиною та історією, між переживанням окремої людини й сенсом буття всього народу.

Проникаючи в глибини людської душі, автор намагається віднайти ту точку, де сходяться й розв’язуються протиріччя долі і самого життя.

Як уже зазначалося, лаконізм — прикметна риса художньої індивідуальності поета, очевидно тому він вдавня у своїй мистецькій практиці до класичного жанру японської поезії хоку — трирядкового вірша з символічним звучанням.

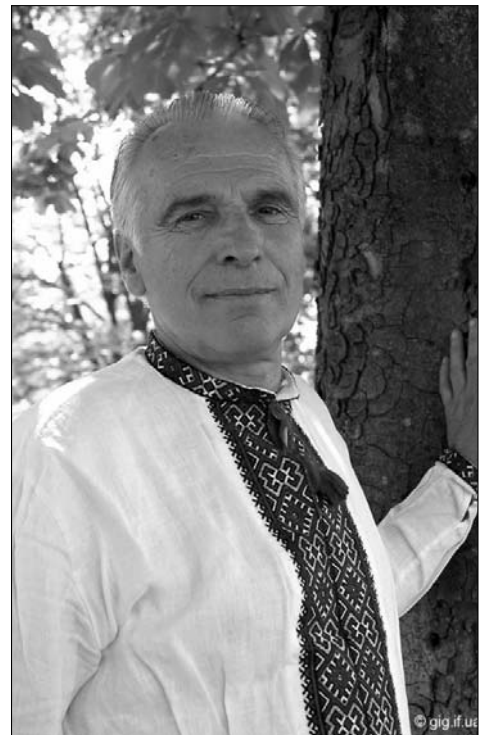
Хоку, або хайка — складна форма, що виділилась із іншої, найбільш поширеної японської форми — п’ятивірша-танка (дослівно “коротка пісня”). Хоку (в дослівному перекладі “початкова фраза”) — складний філософський жанр, він вимагає вдумливого й уважного проникнення в сенс мовленого, адже висловлені в хоку переживання, почуття не зупиняються на останній крапці. При пасивному читанні, без творчої уяви неможливо осягнути той глибинний зміст, який вклав у хоку поет.

Серед хоку Д. Арсенича маємо репрезентативною інтимну, філософську, громадську, морально-етичну тематику.

*Кучугура поперу
росте і росте,
а Фенікс чомусь не злітає.*

*Це драма пташки —
співати так натхненно
юрбі глухонімих.*

*Ловив дивак жар-птицю,
ані пера не висмикнув,
але долоні все-таки попик.*



Попри мінімалізм поетичної формації хоку, митцеві вдається розкрити в них свою рецепцію Часу і Простору:

*Подалена даль,
Повищала вись,
А може, просто — ми постарили?*

Серед мистецьких надбань Дмитра Арсенича не можна оминати твори, які автор присвятив дітям, — поезії з дидактичним змістом, мініатюри, смішинки, скоромовки, загадки, коліскові, жарти і навіть паліндромі — вірші, які можна читати як зліва направо, так і справа наліво.

Писати для дітей — особливе покликання. Цього навчитися важко, з цим, очевидно, треба народитися, адже тут потрібні не лише талант, а й благородство душі, ширість, дитяча простодушність, освічений погляд на речі, жива уява й жива поетична фантазія, здатні витворити яскраві, емоційні образи. А ще — любов до своїх маленьких читачів, знання їхньої психології, вікових потреб, інтересів і зацікавлень.

Дмитро Арсенич у своїх книжках для дітей (“Лісова виставка”, “Відгадай”, “Ліщинові сережки”) не вдається до нудних сентенцій, надокучливих повчань — він змальовує їм яскраве, повне руху життя; вільною, барвистою й простою мовою оповідає про довколишній світ.

*Трусить снігом кожна гілка,
Де стрибає спритна білка,
То спорстменочка руда
Поспішає до гнізда.*

*Трохи змерзлі, трохи сонні
Розкричалися ворони:
— Кар-кар! Сніг паде із хмар,
Вивірко, продай китпар!*

“Білка і ворони”

Дмитро Арсенич — чудовий майстер любовної лірики, про що свідчить його збірка “Найчутливіша струна”. Поза сумнівом, уміння писати про жінку, про любовні почуття й переживання належать до тих ознак, за якими складають думку про талант письменника. Арсенич під цим оглядом виступає художником тонким і делікатним. У його віршах не знайти жодного рядка, який би образив естетичні почуття читачів. У письменника вроджене шляхетне ставлення до жінки: вона найпрекрасніше створіння на землі, тонке, ніжне, тендітне:

*Такий до мене сон прийшов у гості,
А в тому сні така далека ти...
Немов прилинула із високості,
Моя лебідко, повна доброти.*

Любовні почуття Д. Арсенича намагається не тільки зобразити, а й дослідити, принаймні для самого себе. І це не мляве рефлексування, а доторк до оголеного нерва, який навіть на відстані років нагадує йому, теперішньому, болючі втрати молодості.

*Не маю ні дрібочки зла
до стеблини,
пташини, людини.
Іду цим світом
такий одвертий,
аж свічуся
зсередини, — говорить поет.*

І нехай благословиться Арсеничева творча стежа в нашій літературі, освітлена теплом його душі й таланту.



Валерій ГУЖВА

Агов, дорогий Андрію!

Останньої своєї книжки — “Пережитки майбутнього” — автор не побажив. Вийшла, коли його, Андрія Крижанівського, по-свійськи Крижа, не стало — раптово, несподівано, непоправно. Але не назавжди — він справді досі серед нас, його вцілілих однокашників, і тих, значно молодших, у кого збереглося почуття справжнього гумору і пошанівок до тих, хто не втрачає його у Системі, ворожий до гумору, і, як мінімум, іронізував над нею та її бюлестетями.

З університетського журналістського факультету, його випускників далекого 1959 року, стали в майбутньому працювати у жанрі сатири та гумору — Володя Чепіга, Юрко (Кока) Прокопенко, а вже потім до них приєднався Андрій, і то так, що його однокурсники згодом поступилися лідерством.

“Лідер опозиції” — так назвав він свою першу книжку. Її могло б не бути, або вийшла вона у світ якимось іншим робом, аби його однокурсник і друг Ігор Малишевський не привів довготелесого Андрія саме у видавництво “Молодь”.

Ще студентами ми перетиналися, і Андрій, і Ігор були дописувачами стіннівки “Лінопип”, уже й не згадаю, хто її так назвав, але вона була веселою, дотепною, довжелезною, аж поки комусь із викладачів або — найпевніше — чиновників од освіти та стіннівка не здалася замахом. На що? Ніхто того не сказав, але ми й самі знали, що сміємось над тодішнім істеблшментом, єдиноначалієм, єдинодумством, і партійне керівництво вирішило ті вивітки вільнодумців припинити.

Андрій Крижанівський, за натурою гострослов і пересмішник, обрав літературний жанр цілком природно, йому належало на цій дорозі лише не ступати у чужі сліди, стати творчою особистістю зі своїм стилем, тематикою. Він прийшов у гумористичний цех, аби не бути у ньому “одним з багатьох”, і це йому вдалося.

Треба сказати, що тоді (та й донині) не-заперечним був авторитет Остапа Вишні, його твори вважалися класикою ще за життя майстра, і коли Павла Михайловича не стало, очевидно виявилися криза жанру. Згодом галасливе лідерство у цій царині якийсь час утримував Павло Глазовий з його тяжінням до фольк-гумору, що звучав тоді хіба що не з електричних прасок.

Творчі засади Андрія Крижанівського були абсолютно іншими — він культивував гумор міський, якщо хочете — інтелектуальний, став помітною фігурою, не схожою на традиційних українських гумористів, і при тому зберігав у душі високий пошанівок і любов до великого Остапа Вишні.

Є в біографії Андрія епізод, про який він сам оповів.

“Це сорок четвертий рік, ще війна, і Остап Вишня повернувся додому, по суті, з небуття. Я прослідив у двері під цифрою “21” слідом за невідпороною ходою Платона Микитовича Воронька, який після госпітально тимчасово проживав у нашій сім’ї, а з Вишнею сердечно здружився.

Мене, худощого евакуаційного переростка, вів до Вишневої господині голод, отож смішно говорити про якийсь літературний інтерес. І хоч тут теж було й холодно, й голодно, але завжди ділився навіпіл сухар або перепадала пігулка сахарину — американського синтетичного цукру.

От “Зенітку” я знав напам’ять. А ще розумів, може, інтуїтивно, що Вишня — це незвичайне, а головне — добре.

...Павла Михайловича не стало. Та зберегала безцінну спадщину Варвара Олексівна Губенко-Маслюченко, дружина і рятувальниця письменника, відома актриса. З дозволу господині я порпався у старих течках і знайшов анкету члена Літературного фонду за 1946 рік. Звичайно, перший примірник Павло Михайлович заповнив як належить. А на другому пожартував.

“Соцпроисхождение:

Из цадиков. И из ксандзов. И из папов римских.

Бывшее сословие:

Герцог.

Место рождения:

Кровать.

Национальность:

Безусловно, грек.

Партийность:

Беспартийный, но за.

Жилищные условия:

Очень хорошо, когда промываешь из ведра.

Телефон:

Очень нет.

Основные литературные произведения:

1. “Война и мир” Толстого.
2. “Евгений Онегин” Пушкина.
3. “Слово про рідну матір” Рильського.
4. Чего-нибудь, быть может, хапшю”.

Не треба особливої проникливості, аби помітити у гуморесках, сатиричних оповідках чи “фрашках, афоризмах Андрія Крижанівського вплив отих сучо Вишнівських стилу і шарму, коли гумор народжується спонтанно, не силувано, ніби між іншим.

Уже з першої книжки гуморист-призов-

ник жартує на рівні мінімум майора-ветерана жанру. Ось зразки його “шроту” (так тоді він назвав цей найлапідарніший піджанр):

“Поетеса пустила слезу десятитисячним тиражем”.

“Самобутній плагиатор”.

“Високоставлений низькопоклонник”.

“Окрім футболу він любив іще життя”.

“Надмірності природи: і в дурні є зуби мудрості”.

А знамените Андрійове “Хіба ревуць воли, як гасла певні?” тодішня Медуза-Горгона, себто цензура, якимось дивом “проморгала”. Не знаю досі, хто з працівників Головліту 1968 року ховався за “БФ 05494” — так шифрувалося це відомство — але аплоду юму за спасенну тупість. Цей афоризм витримав іспит часом, актуальний і досі, попри всі переміни суспільного устрою багатостраждальної України нашої.

Андрій працював у редакції радіомовлення на закордон, у журналах “Ранок” і “Україна”, а потім у “Вітчизні”, товстому спілчанському “органі”. Немає нині цих видань, почили у Бозі, точніше, загнали їх, зокрема “Вітчизну”, у гріб “діловари” від культури й літератури. Саме з “Вітчизни” Криж подався на ВЛК, тобто Вищі літературні курси до Москви, і не тільки успішно закінчив їх, а й спромігся видати в “Совписі” у власному перекладі книгу “Художній свист”, виступав у знаменитій сатиричній телевізійній програмі Олександра Іванова.

До Москви, російської (тоді всесоюзної) столиці у літераторів з республік тоді було ставлення цілком позитивне, бо книга, видана там, ставала такою собі індульгенцією в очах місцевих культуртрегерів. Недарма казали: “Якщо в Москві відрізують пальці, то в Києві рубають руки по лікоть”. Ішлося саме про літературу, цензуру і ставлення до найменших проявів вільнодумства з боку партійних “ідеологів” на кшталт пресловутого Скаби в Україні.

Старший колега Андрія, Вільям Лігостов, якому довелося писати передмову до останньої книги Крижанівського, зазначав: “Андрій обрав маску такого собі незлобливого, безневинного балаклія-бальяндрасника, лицедія-дотепника, а коли хочете, то й блазня. І хай вас не шокує це слово. Блазновати й близнрствувати — далеко не одне й те ж. Королям, царям, магнатам блазні були потрібні, аби не закиснути геть в полоні повального підлабузництва, аби коли-не-коли почути правду. То нелегка професія — блазень. Можна й орден, і земельний наділ заробити, можна й голову втратити. Тим паче, блазневі при Системі. Певно вона ніколи не прагла. Але ж бодай для годиться, для збереження доброї міни при підлій грі мала дозволити інколи хоч напівправду. От і мізкуй, от і викручуйся. Щоб і Систему не роздрочити надто, і перед людьми в дурні не поштитися. Щоправда, на сатирика тут чигає одна малоприємна небезпека: можна занадто вже вжитися в роль, тоді маска намертво прилипає до обличчя... Андрій успішно уник цієї небезпеки...”

...Бувало, брався грати роль щонайвзятливішого партайлідера... Та все ж то скоріше була гра, побутовий фарс, своєрідна професійна розвідка перед ліпленням шойно розіграних персонажів”.

Дозволив собі цю розлогу цитату, бо тут



точні й справедливі слова та міркування. Додам лише, що у штатних працівників журналу “Вітчизна” й автури “парторгство” Андрія справді сприймалося несерйозно, бо й у цій ролі він сипав дотепами на предмет керівної і спрямовуючої до найближчого генделяка сили партії, а коли товариство, поводитишувавши з кишень усі грошові запаси, все ж не досягало бажаного рівня спілкування, парторг Андрій ішов до сейфа, названого ним “залізним Феліксом”, і витягав звідти децину партвнесків, погрожуючи анафемою тим, хто завтра ж не поповнить святая святых...

Андрій — зовні — з іронією ставився до літературних відзнак, однак премію імені Остапа Вишні сприйняв як бажану і заслужену. Так воно й було насправді — він давно утвердився в сатирико-гумористичному жанрі як особистість, його стиль був неповторним і не піддавався імітації й імітаторам, а це дано небагатьом у будь-якій літературній іпостасі.

Не можу встояти перед спокусою навести бодай шматочок з його текстів. “Відкритий лист Майклу Дукакісу” написаний після катастрофи в Чорнобилі, адресат — тодішній учасник президентських переговорів у США.

“Пишу тобі з невідомої квітучої республіки, яка стала відома всьому цивілізованому світові після фейерверка в Чорнобилі і наступної травневої демонстрації, яка продемонструвала, незважаючи на радіофобію шведського радіо, всенародну радість з природу входження мирного атома у кожний наш дім. І цією радістю ми поділилися з братньою Білорусією, втячною Польшею, дружньою Фінляндією і навіть трохи відстебнули тим-таки панікерам шведом. Так наша республіка ввійшла у перебудову, яку ми традиційно зобов’язалися закінчити першими і достроково. Бо впевнені у тому, що апарат “был, есть і будет есть”. Особливо у нашій республіці, де звикли добре їсти ще до рождества Хрущова. Особливо одне одного.

Зрозуміло, Майкле, що це наші внутрішні справи, в які вам не слід втручатися, оскільки у нас є своє міністерство внутрішніх справ, яке справиться з нами і без вас”.

Легка, весела й винахідлива вдача Андрія супроводжувала його все життя і незрід-

ка рятувала, здавалося, у безвихідних ситуаціях. Не секрет, що свого часу ми частенько порушували “режим”, зокрема сімейний, бо за спілкуванням із друзями інколи забулося про те, що вдома на тебе чекають.

Отак і Андрій з’явився якось після гульбок до квартири на Русанівці десь уранці. Двері відчинила кохана дружина Майя Сахарова, і не встигла вона сказати гульвісі відповідних грізних слів, як Андрій суворо вимовив: “Май, тобі треба терміново міняти прізвище”. (Тоді тривала травля академіка Сахарова. — Авт.). “На яке? — розгублено спитала дружина. — На Крижанівську?”. “Ні, — відрубав Андрій. — На Солженіцину”. Німа сцена.

Або ще епізод. Ми втрюх на квартирі Ігоря Малишевського komponуємо замовну книжку про фільм Машенка за романом “Як гартувалася сталь”. Андрій то з’являється, то зникає, і нарешті в пошуках чоловіка на порозі — Майя Ізосимівна. На щастя, Андрій саме тут додзвонюється до актора Конкіна, котрий грав головну роль у фільмі.

Майя каже: “Нарешті зібралися кращі три пера України”, геть не розуміючи, чому всі вляглися від реготу. Андрій: “От що таке — вийти заміж за гумориста...”

Згадую смішні епізоди, їх багато, і не відпускає біль утрати, хоча минуло вже стільки літ... Наостанок скажу (і це підлетів той самий Лігостов), що Андрій — особливо в останні свої роки — перебував у не завше веселих роздумах, зокрема творчих. Ось його вірш “Прощання на Берковцях”, читати який зараз, коли гинуть на неоголошеній війні наші воїни, нестерпно тяжко.

Спіткнувся на піски Афгана

І ліг у цинковий замет.

А батько спився. Тільки мама

Чекала журавлиний лет.

А дочекалася “Антея”,

Що крізь ранкову свиню

Приніс у прівітчизну Кия

Навік запаяну труну.

О Києве, ти сам як рана,

Усе спішиш на Берковці

Під знаком “чорного тюльпана”

І з “мирним атомом” в руці.

Дівча похилена, як мати,

І хлопці в куртках “Мейд ін США”...

Б’ють холостими автоматами,

Над цвинтарем рида душа:

“Не плачте, рідні, ми ж бо терті,

І що нам цвинтарна пітьма:

Як ми живі — немає смерті,

Як смерть прийшла, то нас нема”.

І все... Горбок покрили квіти,

Затихла цинкова струна...

П’ють, як дорослі, квіти-діти,

На них міліції нема.

І тут не буде... Хто ж не знає,

Який супротив виника,

Коли вмирають поза краєм,

А в краї внутрішні війська.

І дивно — сліз немає п’яних,

Хоча закуси вийшов строк...

Авовська в парі з ветераном

Жебрацький свій несе пайок.

Іскряться банки з майонезом,

А дід могилу обійма,

Горбок заорє протезом

(Рука на Ельбі світ трима).

І дід почув: “Ми не Атланти

На цій, несправедній війні,

Бо наплодили окупантів

У нашій рідній стороні”.

І це написав гуморист, бальяндрасник, блазень? Ні, автор — розгніваний громадянин, слово якого, важке і сумне, було народжене болем.

Дав би Всевишній Андрієві довше побути на грішній і святій землі, певен, що він розкрив би перед нами нові грані свого небуденного таланту. Колись Жюль Ренар, прабатько Андрія Крижанівського (даруйте мені це співставлення), іронічно написав: “Талант — питання кількості”. Якості, звісно, якості, і цей контроль часу написання Крижем пройшло без рекламації.

Агов, Андрію Степановичу! Ти з нами, друже!



Йдеться про музичні традиції засновників Київської капели бандуристів, знайомство української спільноти з маловідомим сьогодні в Україні, але популярним у першій половині ХХ століття інструментом — бандурою харківського типу, музичним репертуаром, збереженим представниками діаспори в еміграції та творчістю Гната Хоткевича, який багато зробив для розвитку бандурного виконавства першої половини минулого століття.

Міжнародний форум бандуристів створено з метою спільного розвитку і промоції українського національного мистецтва у світі. Він має на меті побудову ефективної платформи обміну досвідом між репрезентантами у науково-дослідній і мистецькій галузях.

Відкрили форум у Центральному палаці культури СБУ круглим столом за участю провідних репрезентантів бандурного мистецтва. Потім відбулася науково-практична конференція, присвячена 100-річчю Капели бандуристів. А після цього — виступ Української капели бандуристів імені Тараса Шевченка (США), показ фільму Ореста Сушка “Хоробра сімнадцятка”, присвяченого історії еміграції капели до США у роки Другої світової війни та зустріч із режисером фільму.

Протягом двох наступних днів у Національній музичній академії України ім. Петра Чайковського (м. Київ) і Дитячій музичній школі (м. Чернівці) відбулися майстер-класи від провідних бандуристів світу, музичний марафон “Всі бандури світу”, у Свято-Володимирському Кафедральному Патріаршому Соборі — служба Божа за участю виконавців зі США.

Завершився форум у Національному академічному драматичному театрі ім. Івана Франка спільним концертом Української капели бандуристів ім. Тараса Шевченка (Північна Америка) та Національної заслуженої капели бандуристів України ім. Георгія Майбороди, присвяченим 100-річчю Київської капели бандуристів.



З Україною в серці

У Києві та Чернівці відбувся форум з нагоди 100-річчя Київської капели бандуристів, що дав можливість уперше від 1941 року зібрати хранителів українського мистецтва з різних континентів, які більше 70 років в еміграції плекали цілий культурний пласт, на жаль, знищений у радянський період та практично невідомий в Україні.

Сто років тому Українська капела несла для тоталітарного режиму велику небезпеку. Тому в Харкові комуністична влада збирала та знищала і кобзарів, і інструменти. І саме учасники Української капели бандуристів ім. Тараса Шевченка зберегли кілька бандур харківського типу. Українська капела ім. Тараса Шевченка зберігала нашу ідентичність через пісню, мову, культуру українського народу”, — наголосив, відкриваючи концерт, міністр культури України Євген Нищук. Також міністр зачитав привітання Прем’єр-міністра України та вручив грамоту Міністерства культури Українській капелі бандуристів ім. Т. Шевченка.

Присутні ознайомилися з історією Української капели бандуристів ім. Тараса Шевченка. Цей відомий чоловічий колектив репрезентує оригінальний український музичний формат капели бандуристів, що виник у добу розквіту українського музичного авангарду 1918 року в Києві. Члени капели протягом майже 70 років мешкають у різних містах США, ретельно зберігаючи унікальний український виконавський жанр, традиції музикування, репертуар та інструментарій. Колектив активно гастролює,

здійснює і втілює важливі освітні культурно-мистецькі програми.

Історія становлення колективу сповнена трагічних подій, серед яких зміни політичних режимів, окупації, війни, заборона діяльності, арешти, еміграція. Починаючи з 1949 року, коли УКБімТШ пустила нове коріння у Детройті, США, колектив виступив у більш ніж 500 концертах у Північній Америці, Австралії, Європі, Україні.

Учасники Капели зберегли оригінальний репертуар із понад ніж 600 творів. За весь час існування колективу поза межами України ним керували видатні диригенти Григорій Китастих, Володимир Божик, Петро Потапенко, Іван Задорожний, Володимир Колесник, Богдан Герявенко та Олег Махлай. Завдяки успішним спільним проектам із народною артисткою України Русланою, всесвітньо відомою зіркою Нью-Йоркської Метрополітен-Опери Павлом Плішкою та однією з найвідоміших танцювальних груп Канади, — Українським ансамблем танцюристів “Шумка” — Українській капелі бандуристів ім. Тараса Шевченка вдалося досягти нових творчих вершин та продемонструвати світові, що бандура надзвичайно су-

часний і надважливий носій культури.

1992 року УКБімТШ присвоєно звання лауреата Національної премії України ім. Тараса Шевченка за популяризацію української музичної спадщини.

Того вечора обидва видатні колективи представили все найкраще зі свого творчого доробку. А найбільше оплесків отримали капели за спільне виконання Гімну “Ще не вмерла Україна”, мелодій на слова Тараса Шевченка “Рева та стогне Дніпр широкий” та “Бандуристе, орле синій”.

Крім цього відбувся гастрольний тур Української капели бандуристів ім. Т. Шевченка, що мав назву “З Україною в серці”. На один із центральних концертів цього туру ушлявлений колектив запросили до Національної філармонії України. Розпочали виступ американські гості з пісні В. Емця на слова Т. Шевченка “Встає хмара”, що входила до репертуару капели в роки її заснування. Релігійні мотиви були присутні в “Київському наспіві — Блажен Муж” в обробці А. Гнатишина. Трагічні сторінки історії українського народу показані в традиційній кубанській пісні “Берестечко” в обробці О. Махлая. Сьогодні, під час російської агресії, особливо актуально прозвучали рядки з пісні “Вставай, народе” на слова І. Багряного. Країні, яка стала другою батьківщиною, гості присвятили пісню “Боже, благослови Америку” на музику і слова І. Берліна. Ностальгійний спогад про рідну землю прозвучав у мелодії “Як давно” на слова О. Підсухи. А “Томін

степів” — це одна з найвідоміших мелодій, створених для бандури Г. Китастих. Пісню на слова В. Сосюри “Любіть Україну” О. Махлай створив спеціально до столітнього ювілею Капели.

“Ми запропонували вам подорож бандурними стежками, котра розпочалася 3 листопада 1918 року в Києві. З того історичного дня Українська капела бандуристів Північної Америки імені Тараса Шевченка пережила комуністичні і фашистські репресії, лихоліття Другої світової війни, еміграцію на новий континент 1949 року та до сьогодні зберегла вірність і любов до бандури, української культури та історії.

Упродовж століття УКБімТШ служила і продовжує служити бандурній справі. Столітнім надбанням є архів, котрий включає “загублені” довоєнні композиції, рукописи нот бандурної легенди — Григорія Китастого, унікальні інструментальні обробки, традиційні народні та релігійні пісні, а також сучасну музику, написану для бандури. Американці й канадці українського походження, котрих ви бачите сьогодні на сцені, добровільно віддають свій час і талант для поширення та популяризації бандури і української пісні у світі.

Стоячи на порозі нового тисячоліття, ми прагнемо ближчого знайомства та запрошуємо вас для подальшого контакту. Світ став меншим і сьогодні ми значно ближчі до Вас, ніж під час наших попередніх гастролей Україною у 1991-му, 1994-му та 2001-му роках.

Дякуємо Вам, що завітали на сьогоднішній концерт і приєднались до святкування нашого столітнього ювілею”, — так звернувся до слухачів голова Управи та адміністратор Капели Анатолій Мурга.

Окрім столиці шляхи гастрольного турне Української капели ім. Тараса Шевченка пролягли через Чернівці, Рівне, Луцьк, Національний історико-меморіальний заповідник “Поле Берестецької битви” (с. Плещева), а завершилися концертом у Львівській національній філармонії.



Брати — лауреати Всеукраїнського конкурсу камерних ансамблів (1990, 1 премія) та Міжнародного конкурсу ім. М. Лисенка, що відбувся 1992 року в Одесі. На цьому конкурсі Павло здобув третю премію, а Петро — першу і гран-прі. Закінчили Чернівецьке музичне училище імені С. Воробкевича та Київську державну консерваторію ім. П. Чай-

ковського (клас професора К. Огневого).

Павло Приймак дебютував у Національній опері України партією Ликова (“Царева наречена” М. Римського-Корсакова). У його репертуарі тенорові партії: Андрій, Петро, Возний, Тетерваковський (“Тарас Бульба”, “Наталка Полтавка” М. Лисенка), Андрій (“Запорожець за Дунаєм”

Свято рідної пісні

У Колонній залі ім. Миколи Лисенка Національної філармонії України відбувся ювілейний концерт заслужених артистів України, солістів Національної опери Павла та Петра Приймаків.

С. Гулака-Артемівського), Володимир Ігорович (“Князь Ігор” І. Бородіна), Грицько (“Сорочинський ярмарок” М. Мусоргського), Альфред, Гоньць, Борса, Абдалло (“Травіата”, “Аїда”, “Ріголетто”, “Набукко” Дж. Верді), Пінкертон, Понг (“Мадам Баттерфлай”, “Турандот” Дж. Пуччіні) та інші. Брав участь у постановках оперних театрів за кордоном у Маріборі (Словенія), Будапешті (Угорщина), Казані (Росія).

А Петро Приймак виконує баритонові партії Остапа, Миколи (“Тарас Бульба”, “Наталка Полтавка” М. Лисенка), Генріха І (“Анна Ярославна — королева Франції” А. Рудницького), Онегіна, Єлеського (“Євгеній Онегін”, “Пікова дама” П. Чайковського), Жоржа Жерома, Ріголет-

то, Марулло, Набукко (“Травіата”, “Ріголетто”, “Набукко” Дж. Верді), Марселя Шарплеса, Пінга (“Богема”, “Мадам Баттерфлай”, “Турандот” Дж. Пуччіні)... Виступав на оперних сценах України, Франції, Данії, Канади, Швейцарії, Японії, Німеччини, Угорщини.

Павло і Петро Приймаки плідно займаються концертною діяльністю, співаючи дуетом. У репертуарі дуету — українські народні пісні, твори сучасних українських композиторів. Мали сольні концерти у Національній філармонії та Національній опері України, інших містах країни. Знялися у музичному фільмі “Пісня калинова”. Мають записи на CD “Різдвяні пісні”, що випущені в Канаді, фондові записи на радіо і телебаченні.

Гастролювали в Канаді, Великобританії, Франції, Німеччині, Данії, Швейцарії, Монако, Угорщині, Польщі та Росії.

До свого ювілейного концерту брати Приймаки обрали перлини української музичної культури: “Київський вальс”, “Дивлюсь я на небо”, “Чорні брови, карії очі”, “Ясени”, “Пісня про рушник”, “Ми підем, де трави похилі”, “Два кольори”. Створити свято рідної пісні допомогли народні артисти України Сергій Магера (бас) і Андрій Романенко (тенор) та заслужена артистка Світлана Годлевська (сопрано). Окрасою концерту став музичний супровід Національного академічного оркестру народних інструментів України під орудою лауреата Шевченківської премії Віктора Гуцала. Глядачам особливо сподобалися сюїта для оркестру “Зелене жито, зелене” (автор А. Шусть), “Коломийки” О. Журавчака та композиція І. Миського “Українські віртуози”.

Матеріали підготував
Едуард ОВЧАРЕНКО



«Камінний хрест» Василя Стефаника на сцені Озарківчан: нове прочитання

Ольга РУДАНЕЦЬ,
заслужений працівник культури
України

Дотягнутися режисерським задумом до величчя слова покаянського письменника-мислителя, зробити це слово головним персонажем сценічного дійства поставив собі за мету режисер-постановник вистави “Камінний хрест” народний артист України, директор-художній керівник Коломийського академічного обласного українського драматичного театру ім. І. Озаркевича Дмитро Чиборак, за власною авторською інсценізацією і сценографічним оформленням. Це, власне, вже друге його звернення до цього безсмертного Стефанікового твору. Саме з “Камінного хреста” відкрив свою новітню сторінку Коломийський театр після останнього відновлення в грудні 1989 року.

Тут доречно було б зробити невеличкий витяг із резюме Дмитра Чиборака, щоб зрозуміти художньо-естетичні пріоритети репертуарної політики театру.

Дмитро Чиборак за підтримки громади і міської влади в грудні 1989 року відродив професійний театр у Коломиї, який є одним із найдавніших театрів України і першим українським театром Галичини. Відтоді здійснює організаційне й художнє керівництво театром. Сьогоднішній театр — це театр його авторської моделі, його художньо-мистецької концепції, його репертуарної політики і його бачення місця і ролі сучасного театру в суспільстві.

Як режисер, він поставив “Камінний хрест” Стефаніка, (1990, 2018); “Іродову морю” Пантелеймона Куліша, “Довбуша” і “Гуцульський рік” Гната Хоткевича, “Гроші” Івана Карпенка-Карого, “Юду” та “Землю” за повістями Ольги Кобилянської.

Коломийський театр став обласним, академічним, набув звання його засновника о. Івана Озаркевича; став засновником Всеукраїнського театрального фестивалю

До творчості Василя Стефаніка у вітчизняній театральній практиці звертаються не так часто, як хотілося б. За цей матеріал беруться ті режисери, які во главу сценічної постановки ставлять Стефанікове слово, не намагаючись його підретушувати, або ще гірше, завуалювати, розчинити новітніми спецефектами, відвівши цьому слову другорядну роль.

Написане “коротко, сильно і страшно” не так легко піддається режисерським штампам, сценографічним ноу-хау, акторському плагіату... І режисура, і сценографія, і актор зобов’язані тягнутися до високої планки Стефанікового слова. В іншому випадку на виході вже буде не Стефанік, а як модно тепер подавати прискіпливому глядачу: “за мотивами...”. Звичайно, і таке бачення має право на життя і, очевидно, має попит.



“Коломийські представлення”; він бажаний учасник і гість найпрестижніших театральних фестивалів не лише в Україні: 2008 року з успіхом виступив на знаменитому Фріндж-фестивалі в м. Единбурзі (Шотландія); 2016-го на фестивалі “Atelier” (Румунія); на запрошення Асоціації “Розмай” здійснив успішний гастрольний тур в Італії (Неаполь, Касерта, Помпеї); неодноразово був учасником фестивалів у Польщі (Зелена Гура, Ельблонг, Жешув, Люблін) і ін. У березні 2017 року театр мав честь відкривати тиждень гуцульської культури в Баварії (Німеччина) й успішно виступив у Мюнхені, Нюрнберзі і Штутгарті. Щорічно те-

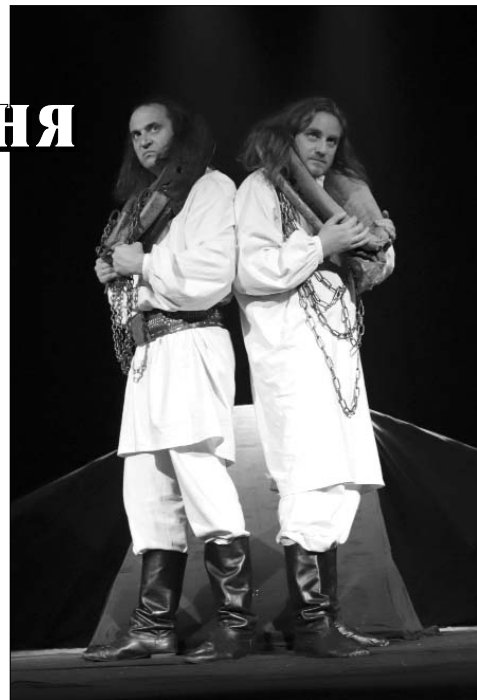
атр є учасником не менше семи театральних фестивалів.

Із часу першої постановки минуло 28 років, вона була успішною (записана в золотий фонд українського телебачення, транслювалась на Канадському телебаченні до 100-річчя першої еміграції українців до Канади); Дмитро Чиборак із висоти режисерського досвіду багато переосмислив і по-новому відкрив для себе Стефанікові болі і прагнення глибоко вникнути в найпотемніші закутки заробітчанської долі тогочасних українців з проєкцією на сучасне заробітчанство.

Музичне оформлення вистави здійснив заслужений діяч

мистецтв України, композитор Олександр Козаренко. Пластичний ряд і хореографію, а також консультативну допомогу з питань покаянської ноші зробила заслужений працівник культури України, керівник народного ансамблю танцю “Покуття” Дана Демків. Професіоналізм і талант цих особистостей говорить сам за себе, тому і музика, і пластика з елементами хореографії, і сценічні костюми доповнювали відчуття тієї справжності й відповідності високому вимогам текстової інсценізації.

Прем’єра вистави “Камінний хрест” (друге авторське прочитання Дмитра Чиборака) відбулась 16 вересня 2018 року і стала завершальним акордом X Всеукраїнського театрального фестивалю “Коломийські представлення” і ювілейних урочистостей із нагоди 170-річчя із часу заснування театру отцем Іваном Озаркевичем. Головну роль зіграв один із провідних акторів театру Володимир Гелецький. Для нього це стало неабияким творчим випробуванням, адже багато шанувальників ще пам’ятали неперевершений образ, створений Юрком Тодоровим у першому прочитанні. Але схвальні відгуки глядачів і авторитетних поважних гостей засвідчили, що Володимирів вдалося правдиво передати весь драматизм свого героя і витримати випробування іменем свого попередника. Щодо режисерських пріоритетів — їх було не так уже й багато: Сте-



фанікове слово й акторська його подача, акторська гра. Все інше виконувало лише допоміжну роль.

Можливо, на тлі сучасного драматичного часу, коли глядацька публіка потребує розважального жанру і комедій, а більшість режисерів, відгукуючись на цей викривлений об’єктив світосприйняття, ціннісних пріоритетів і касові запити, множать модерні сценічні проекти, вважаючи немеркнучу класичну літературу і драматургічну спадщину нафталиновою, ця постановка буде як одинокий у полі воїн; але попри все вона надзвичайно актуальна. Кожен, хто матиме можливість споглядати її у виконанні творчої трупи, не залишиться байдужим до проблем сучасного заробітчанства і масової еміграції українства в різні куточки світу, збагачуючи своєю працею інші країни, інші культури... А тим часом, виставу “Камінний хрест” уже запросили взяти участь у феєрії прем’єр театральних фестивалю “Зірковий листопад у Закарпатті”; разом з українським народним театром “Заграва” з м. Торонто (Канада), який відзначає своє 65-річчя, розробляється спільний проєкт цієї постановки для перегляду українцями, що долею закинуті за океан.

Едуард ОВЧАРЕНКО

Особливість цієї книжки у широкому спектрі інформації про новітню драму: біографічні дані про авторів та анотації п’єс різних жанрів і стилями, для дорослих і дітей, а також про драматургічний процес. Нове видання не лише знайомить з українськими драматургами, а й з іноземними в українських перекладах, а також композиторами і творцями мюзиклів, загалом понад 80 авторів. Додатково збірник анонсує низку видавничих та Інтернет-проєктів новітньої драматургії. Країни “Авансцени”: Україна+Австрія, Великобританія, Білорусь, Болгарія, Італія, Латвія, Македонія, Сербія, США, Туреччина, Франція, Швейцарія. “Авансцена. Євродрама” намагається згуртувати в єдиний простір драматургів, перекладачів, режисерів, акторів і видавців.

У рамках презентації відбувся діалог із творцями збірника (упорядники — наукові співробітники НЦТМ ім. Леся Курбаса Неда Неждана, Ярослав Верещак, Олег Миколайчук, Юлія Скибицька) та його героями, знайомство з новинками драматургічного процесу, фотовідеопокази з вистав за сучасними п’єсами.

Що таке сучасна драматургія?

У Національному центрі театрального мистецтва ім. Леся Курбаса презентували третій випуск інформаційного збірника сучасної драматургії “Авансцена. Євродрама”.

“Чому “Авансцена”? Тому, що драматургія завжди трохи попереду театру. Вона випереджає в часі й просторі. Україна теж опинилася на авансцені історії.

У першій нашій “Авансцені” були лише невеликі анотації, аби зорієнтувати режисерів і критиків. Потім зрозуміли, що цього замало. Адже драматургія — це лише вершина айсберга. А ще є вистави, книжки, зустрічі, сценічні читання, майстер-класи. І ці процеси відбуваються не лише в Україні, а й в інших країнах.

Сучасна українська драма цікава, різна, її ставлять, друкують в Україні. Хоча менше, ніж того хотілося б. Крім того, її друкують і ставлять за кордоном, часто вперше в історії. Ми розуміємо, що популяризація української драми — це добре, але ще важливий і світовий контекст. Тому широко представлені й переклади іноземних п’єс з 14 країн”, — розповіла Неда Неждана.

“З великою радістю представ-

ляю “Авансцену. Євродраму”, тому що в ній є три моїх улюблених п’єси: Надії Симчич “Країна Зеро”, Тетяни Івашенко “Сказана голубка” (ця п’єса вже має сценічне прочитання, а наразі готується нова її постановка) і “Та, яка завжди поруч” Дарини Березіної з Миколаєва (твір написаний на замовлення Центру імені Л. Курбаса для збірки “Від неба до землі”, що створювалася на біблійні мотиви, а головна героїня п’єси — Марія Магдалина), — зазначив Ярослав Верещак.

А Олег Миколайчук розповів про видання, здійснені в НЦТМ ім. Л. Курбаса протягом кількох останніх років. Це збірка “Майдан. До і після” про Революцію гідності і війну на сході країни. Антологія жіночої драми “Мотанка”, що немає аналогів в інших європейських країнах. Збірка “Голос тихої безодні та інші голоси”, до якої увійшли 20 моноп’єс. У книжці “Таїна буття” п’єси про Івана Мазепу, Степана Бандеру,



Лесю Українку, Квітку Ціцик, Катерину Білокур, Олену Телігу та інших великих українців. Перша в Україні антологія дитячої драми “Драмочок”, складається з трьох розділів, де вміщені твори для дітей різної вікової категорії і підлітків. А ще упорядковані й чекають друку “Антологія комедій”, “Інша Драма”, “Історична драма”. У видавництві “Смолоскип” у співпраці з драматургічним відділом зовсім скоро має вийти збірка п’єс, присвячена Майдану

і російсько-українській війні “Лабіринт із криги і вогню”.

Присутні на презентації автори розповіли про свої п’єси, представлені в “Авансцені”. Олександр Вітер — про драматичні твори “Яблука” та “Слон, легший за вітер”. Дія п’єси “Яблука” відбувається у Давньому Римі, але насправді тут у формі притчі закладена тема Майдану. Інна Гончарова у п’єсі “Вівальді. Нотний портрет” порушила проблему стосунків між суспільством і мистецтвом. Світлана Лелюх у творі “Заповідник” розповідає про два паралельних світи — людей і тварин. Світлана Новицька з Чернівців написала на історичну тематику “Баладу про дівчину Агнешку”, а її п’єса “Приборкання непокірливої” інтерпретує відомий сюжет Шекспіра для сучасних школярів. Також про представлені в “Авансцені. Євродрамі” п’єси розповіли драматурги Тетяна Івашенко, Ольга Анненко, Лана Ра, Марина Смілянець та Віктор Стороженко. Досвідом своєї перекладацької діяльності поділилися Дмитро Чистяк та Іван Мегела.

Вже зовсім скоро відбудуться презентації видання в інших містах і країнах. Перша — у Белграді.